

TANJA JEŠOVNIK

SPOMENIK PRI HRASTOVCEV

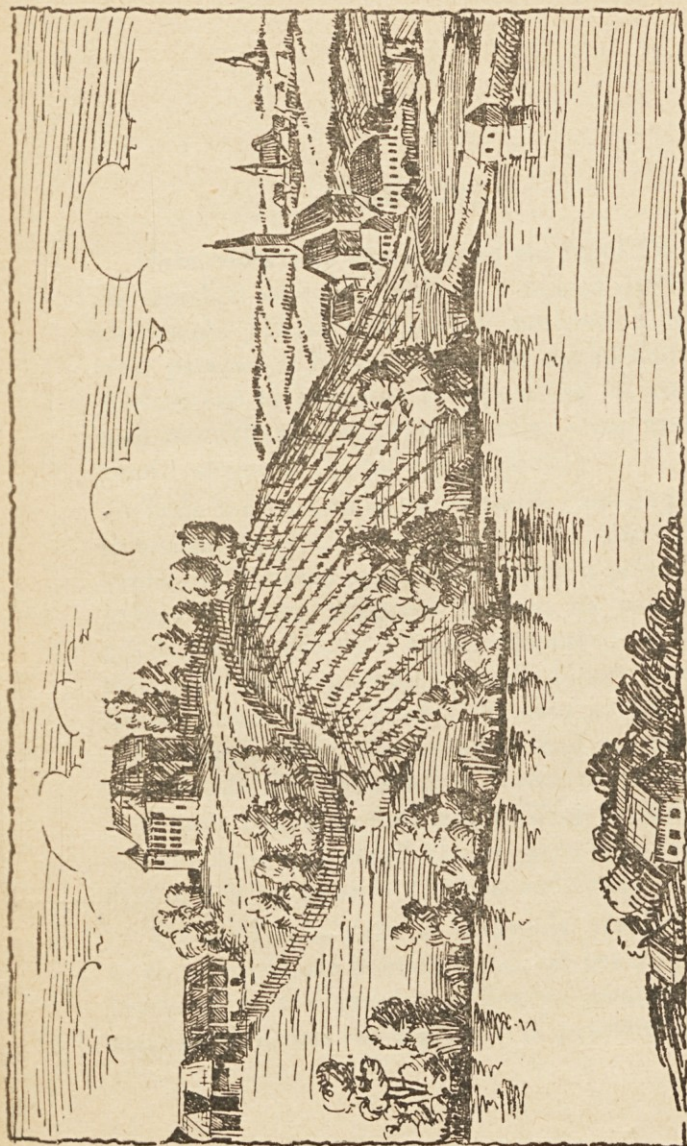
DRAMA V PETIH DEJANJIH

Spomenik pri Hrastovcu

Tragedija v petih dejanjih in desetih slikah.

Predramatizirala Ješovnik Tanja.

1 9 5 3

ŠTRALEK

Grad Štralek v 16. stol.

SPOMENIK PRI RASTOVCU

PREDGOVOR

Naše Slovenske gorice, kako ste lepe! Podobne ste morskim valovom, ki so se v zanosu dvignili in okameneli. Griček pri gričku, posajen z vinsko trto, posejan z belimi hišami in zidanicami! Ko gledam vso to bogastvo in lepoto, se mi zjasni v duši in vzkliknila bi z Župančičem: »Sem hodil po zemlji slovenski in pil nje prelesti!«

Toda koliko krvi in znoja naših ljudi si popila, slovenska zemlja, da si ostala naša last! Koliko kamenitih mračnih spomenikov priča o težkih dneh našega ljudstva. Mogočni gradovi na osamljenih gričih glasno govore o tujem gospostvu, o tlačanstvu, o solzah in nešteti krivicah. Mnogo je osamljenih grobov sredi gozdov, ki nam govore o nasiljih zadnje vojne. Naš narod je imel več žalostnih kot sončnih dni, pritiskali in tlačili so ga več stoletij, toda uničiti ga niso mogli. Kljub bridkim preizkušnjam je naš narod ohranil prirojeno veselost, svetlo vedrino in vero v boljšo bodočnost.

Po končanem delu so zadonele vesele pesmi, ki so se prenašale iz roda v rod, od ust do ust. Te pesmi in vera v pravico in končno zmago so pomagale prenašati vse trpljenje in priboriti končno

zmaĝo ter si urediti življenje, ki ga je stoletja
želelo.

Vendar večkrat obstojimo pred katerim mrač-
nim, sivim gradom, se zazremo v stare stolpe in
si nehote zaželim, da bi znali govoriti in bi nam
povedali odlomek iz davnine. Tak mogočen in star
grad je med Slovenskimi goricami Hrastovec. Ne-
daleč od njega stoji v Črnem lesu črn marmornat
spomenik. Več stoletij že stoji in če bi znal go-
voriti, bi nam mnogo povedal — zgodbo, ki jo pri-
kazuje ta tragedija.

O UPRIZORITVI

Roman pod naslovom »Črni križ pri Hrastovcu« je po različnih kronikah sestavil dr. O. Ilauinig.

Ljudstvo pa si je želelo živih oseb, ki bi jim te dogodke prikazale, zato je roman dramatiziral 1935. leta Petančič. Istega leta so dramo predvajali v Lenartu. Dve leti pozneje je bila drama ponovno predelana za predvajanje na prostem. Igrali so jo v Lenartu in drugod.

Mnogo let je minilo, a spomenik pri Hrastovcu še stoji kot kamenita priča preteklosti. Ljudstvo si je želelo ponovno videti te že davno preminule osebe in pogledati v življenje svojega naroda za nekaj 100 let nazaj. Obe dramatizaciji nista odgovarjali po svoji notranji zgradbi in jeziku, zato je bila nujna predelava.

Že več let sem se ustavljala ob misli, ko sem gledala te debele zidove in močne temelje nekdanjega gradu, da bi se morala drama dopolniti in predelati. Več prizorov sem že napisala, a delo zopet odložila. — Prav nenadno pa so me obiskali zastopniki KUD-a Čermljenšak z željo, da žele igrati to tragedijo svojega kraja. Tedaj sem se lotila dela, čeravno nisem strokovno podkovana, a vztrajala sem, saj sem pisala zgodovino svojega doma Štraleka.

Štralek je v naši lasti že več kot pol stoletja, poznam grajski temelj nekdanjega gradu, podzemski hodnik, ki je vodil iz Hrastovca, stara lipa stoji še iz davnih časov in vsa okolica še jasno

priča, da je tu stal grad, mogočen in lep. Prav z lahkoto sem se vživela v vlogo Agate, ki je tu preživela svoje življenje. Vso ljubezen do tega kraja in dogodkov, ki so se odigrali na njem, sem vložila v delo. Osnova je vzeta po stari dramatizaciji, dopisala sem štiri slike (sliki na Štraleku, v ječi in Hrastovcu), v ostalem precej izpremenila, izpustila in dodala, vpletla ljudski običaj trgatve na Štajerskem ter folkloro, ki pa časovno popolnoma ne ustreza. Tudi nekaj pesmi, kot Gregorčičeva in Slomškova kronološko ne odgovarjajo, se pa lahko nadomestijo z drugimi.

Med Slovenjgoričani je ta tragedija še zelo živo ohranjena, kar so dokazali z nenavadnim obiskom predstav.

NEKAJ MISLI O DRAMI SAMI

V tej drami hočemo pokazati nekaj zgodovinskih dogodkov, ki so se odigrali v mračni fevdalni dobi.

Nikakor ni namen poveličevati pozabljene romantike, temveč prikazati trpljenje našega ljudstva v fevdalizmu, težko pest fevdalca, ki se je posluževal vseh mogočih sredstev, da je dosegel svoj cilj in si utrdil oblast.

Težke dajatve, nasilja, telesna in duševna nesvoboda je pritisnila tlačana k tlom — toda popolnoma ga ni potlačila nikoli. Ljudstvo pa je iskalo duševne hrane in svobode. Ker se ni moglo drugače izživljati, se je izgubljalo v fanatizmu, želelo in čakalo čudeža, da ga osvobodi. To vidimo v »skakačih«, ki so se odmikali realnemu življenju in iskali v fanatizmu rešitev in izhod ter upali, da bodo dosegli v onostranstvu vse ono, kar tu niso mogli doseči. Ta verska sekta ni le versko gibanje, ampak socialno gibanje ljudstva proti fevdalcu. Iz istih vzrokov in nevednosti je ljudstvo verjelo v čarovnije. Prirodnih pojavov si ni znalo drugače tolmačiti, zato so verjeli, da so krivi vsej bedi in nezgodam čarovniki.

Niti cerkev, niti plemstvo pa ni skušalo dvigniti ljudstva iz teme. Celo pospeševali so razvoj vraževerstva, kar jim je utrdilo oblast, kajti nevednim in zmedenim je bilo mnogo lažje vladati kot ljudem, ki mislijo in presojuje sami.

Tako je ljudstvo vir novih nesreč in bolezni izkalo v čarovništvu in se bolj in bolj odmikalo resnici in zapadlo v roke zavajalcem — fevdalcem pa s tem zajamčilo nadvlado in moč.

Ješovnik Tanja (v vlogi Agate)

O S E B E :

Margareta Herberstein, lastnica gradu Hrastovec
Friderik Herberstein, njen sin,
Štefan Nürnbergger, plemič na Štraleku,
Agata Nürnbergger, njegova hči,
Trenak, oskrbnik na Hrastovcu,
Koloman, vodja skakačev,
Grof Stubenberg, grof z Vurberga
Helena Stubenberg, njegova žena,
Zofija Stubenberg, njuna hči,
Klara, dekla na Hrastovcu,
Blaž, hlapec na Hrastovcu,
Morenus, župnik v Lenartu,
Pernhard, tržki sodnik,
Pankrac, sluga na Hrastovcu.
Dekle, hlapci, trgači in skakači.

PRVO DEJANJE

PRVA SLIKA

Pozorišče na gradiču Štraleku, na sredini studenec, ob straneh oboki grajskih vrat, v ozadju vrt s cveticami — ob sončnem zatonu.

Prvi prizor:

Dekli Marta in Ana

Ana (*pride iz gradu, nekoga išče, se nevoljna ozira na vse strani*): Marta! Nikjer je ni, in ravno zdaj, ko bi jo najbolj rabila! (*Gleda proti gradiču.*) Seveda, med trgači, a jaz naj delam sama, čakaj me le, čakaj! (*Jezno:*) Martaaa!

Marta (*iz daljave*): Ja, saj že grem!

Ana: Vendar, seveda, ti nič, a jaz naj delam vse sama, malovredno dekle ti!

Marta: Saj sem že tu, pa pojdiva.

Ana: Vodo vzameva s seboj. Ti toči! (*Marta stopi k studencu in zajema z vedrom vodo.*)

Marta (*med zajemanjem*): Veste kaj sem izvedela?

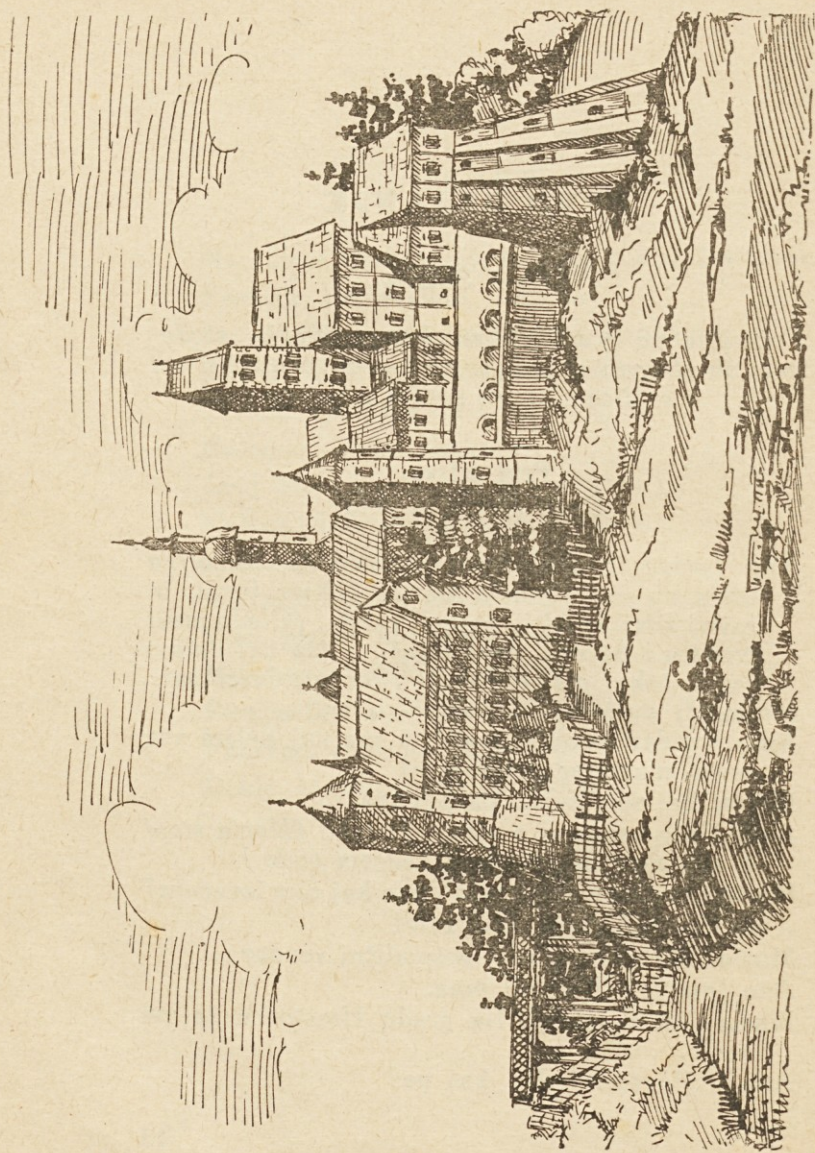
Ana: Me malo briga, toči raje!

Marta: Skrivnost o naši gospodični vendar...

Ana (*mileje*): Res, no prav.

Marta (*skrivnostno*): Na gradu Hrastovcu že vsi vedo...

Ana (*radovedno*): No, kaj pa?

Grad Hrástovec v 16. stol.

Marta: Da Trenak, grajski oskrbnik, je prosil našo gospodično za roko.

Ana: To že ne bo držalo!

Marta: Da, sam je tako povedal, a...

Ana: ...jaz pa vem, da mladi grof pač prepogosto hodi k nam, to ni samo obisk...

Marta: ...je vasovanje. Vsi vemo to. A čujte, Trenak se je pridušil, da bo njegova, ali pa...

Ana (*je v strahu, da je kdo ne sliši, zato govori tiše*): Grof največji je gospod, on oskrbnika lahko iz službe odpusti in stvar je urejena.

Marta: Že, že, a grofici ta zveza ni po volji. Sinu hoče poiskati bolj bogato kot je naša gospodična, a Trenak jo podpira v tej nameri.

Ana: Kaj vse lahko iz tega se razvije?

Marta: Trenak poln je hudobije, a grofica je nagle jeze...

Ana: Uboga gospodična, imamo jo vsi tako radi, res ne želim ji slabega. (*Vedra so polna, ženski jih vzameta in gresta v hišo.*)

Marta: Morda pa ne bo tako hudo, vse lahko se še izpremeni.

Drugi prizor:

Trgači, brentači, dekleta z vedri, Janez, Miha, veliki hlapec. Za odrom se sliši vrisk, govorjenje in petje.

Že čriček prepeva, ne more več spat,
trgatev vелеva, spet pojdemo brat... (na oder)
Sladko vince piti, to me veseli,
dobre volje biti svoje žive dni...

Janez: Alo, alo, le vkup, likof pit! Odložite zdaj vse in me poslušajte! (*Janez stopi na stopnice.*)
Ni lepše je cvetice, kot je naša vinska trta,

trgatev naša je končana; bogato nam je obrodila ta cvetica.

Janez: ... nas tolažila bo in vedrila lica. Zato se veselimo vsi! Juhu!

*Prva slika, drugi prizor
Ples trgačev*

Miha: Janez, nič ne čenči, raje zaplešimo!

Janez: Vsako dekle naj si izbere par, najurnejša bo šla še letos pred oltar! (*Pari se uvrste, godci zagodijo, pari poskočno zaplešejo štajersko polko. Med plesom pride veliki hlapec klicat k večerji, ker ga hitro ne poslušajo, jih skuša prevpiti.*)

Veliki hlapec: Hej, trgači, miza kliče! Urno! Kuharica že rentaci, ples se nadaljuje po večerji.

Janez: Naj pa bo, jaz tako raje pijem kot plešem!
Juhu! (*Trgači pobirajo svoja vedra, ki so jih prej odložili, fantje gredo naprej, dekleta zadaj in pojo.*)

Rože je na vrtu plela...

Tretji prizor:

Agata, grof Herberstein, Štefan Nürnberger, veliki hlapec.

Agata (*prisluskuje pesmi*): Vesela pesem in vesela srca. Zakaj bi ne bila vesela tudi jaz? Saj srečna sem, doslej življenje bilo je zame le sladek sen. (*Poltiho poje isto pesem — trga cvetice v vrtu.*)

Friderik (*pride med pesmijo, ko opazi Agato, obstoji in posluša*): Da, roža med rožami.

Agata: (*Veselo iznenadena.*)

Friderik: Oprostite, iznenadil sem vas. Ko sem slišal vašo pesem, sem prisluhnil in obstal in stal tako bi vse življenje in poslušal, če bi smel.

Agata: Morda, če bi pela...

Friderik: ... Agata na Štraleku. Toda dovolite, da vas pozdravim na vašem domu. (*Ji dvorljivo poljubi roko.*) — Prosim, je gospod oče doma, važen popravek imam in prosil njegovega bi sveta.

Agata: Pravkar je odšel, trgatev imamo, a se kmalu vrne.

Friderik: Rad počakam, saj tako sem srečen v vaši družbi.

Agata: Oh, ne šalite se! Vi imate vse drugačne gospodične, ki vas kratkočasijo.

Friderik: Motite se gospodična Agata, ljubša mi na svetu ni nobena. Vi edini ste, katero visoko cenim in čišlam.

Agata: Nimam bogastva, niti visokega plemstva.

Friderik: A najplemenitejše srce, kar jih poznam.
(*Jo prime za roko.*) Agata, saj vas menda lahko tako pokličem, poglej mi v oči in mi priznaj, da ljubiš me — osreči me! (*Jo je med tem objel, ona mu je položila glavo na prsi.*)

Agata: Oh, dragi Friderik, saj ti veš, da te že dolgo ljubim — a zaman! Ne morejo se najine želje izpolniti.

Friderik: Agata, biser moj — ti me ljubiš? (*Jo poljubi.*) Ljubezen vse premore, ustvarja čudeže.

Agata: Poglej na nebu zvezde, ki v dalji se bleste, tista velika tam je najina — ena sama za oba.

Friderik: Če utrne se, se utrne za oba. *Zasliši se topot konjskih kopit.*)

Agata (*se rahlo izvije*): Oče se vrača!

Friderik: Počakajva ga tukaj, ko pride, mu poveva vse. (*Sedeta.*)

Agata: Kaj pa bo rekla tvoja mati? Morda se bo jezila?

Friderik: Ne bo se, ljuba, srce materino je vsako zlato. Boji se le za mojo srečo. Ko bo videla, da sem srečen, mi bo z veseljem dovolila in tudi tebe bo ljubila.

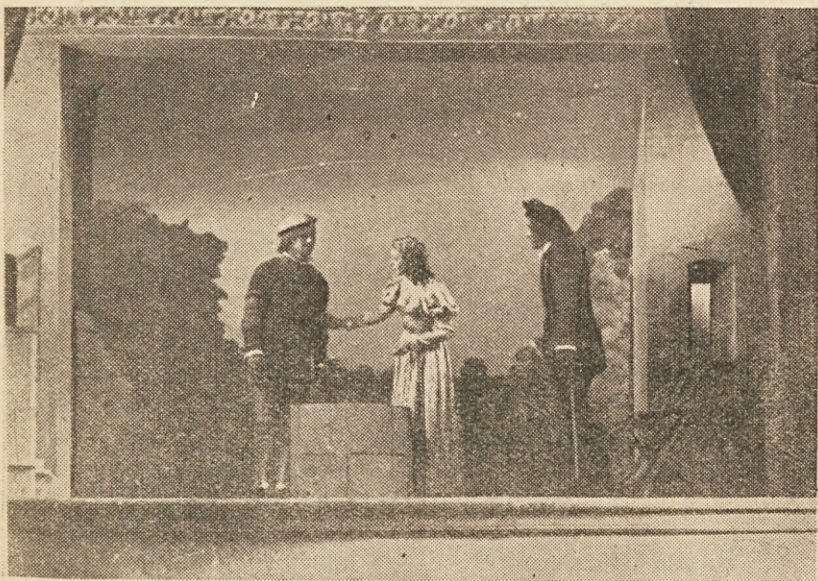
Četrty prizor:

Štefan (*hoče v hišo, Agata mu prihiti naproti*).

Agata: Dragi oče, grof Friderik te čaka!

Štefan: Pozdravljen gospod grof! Oprostite, danes imamo trgatev in človek mora biti povsod sam. Res malokdaj me najdete doma, pa saj vam je drugovala Agata.

Friderik: Hvala gospod. Agatina družba je za me najdražja — ... ne bom vam več prikrival — jaz ljubim vašo hčer, srčno želim jo poročiti — samo še blagoslova prosim ...

Prva slika, četrti prizor

*od leve Štefan (Jakopec Roman), Agata (Ješovnik Tanja),
Friderik (Čuček Vlado)*

Štefan: Beseda vaša, vem drži kot skala — verjamem vam in vas spoštujem. Dovolite, a vendar imam pomisleke ... mi smo le mali plemiči in ne premoremo bogastva, a mati vaša bo zato nasprotovala.

Friderik: Materino srce se moji prošnji bode vdalo — pa tudi, če se ne bi, nič zato. Jaz vztrajam!

Štefan: Če le bilo bi vse po sreči, jaz zveze te ne bom branil. (*Jima sklne roke.*) Bog vajino naj blagoslovi zvezo!

Friderik: Vidiš Agata, sedaj sva zaročena. Nihče te svete zveze pretrgati ne more, še moja mater prosim, da jo potrdi in najina sreča je popolna. (*Med tem pride veliki hlapec.*)

Veliki hlapec: Vljudno prosim milostni gospod, kletarji ne vedo, kako bi uredili, če bi izvolili k njim. (*Gre.*)

Štefan: Le zmenita se otroka moja, saj se kmalu vrnem! (*Gre.*)

Agata (*utrga rdeči nagelj, Frideriku*): Sprejmi moj gospod in ženin, ta nagelj v spomin na zvesto ti ljubezen!

Friderik (*ga vzame*): Najlepši dar, kar sem jih kdaj sprejel, najlepši dan, kar sem jih doživel! Oh, da ne bi se nikdar končal!

Agata: ... da ne bi se nikdar končal! ...

Friderik: Kmalu te kot ženo vodim na svoj dom, a dotlej nevesta moja, bodi zdrava! (*Ji poljubi roko.*)

Agata: Sreča naj te vodi, pa lahko noč! (*Gleda za njim, trgači pojo komaj slišno.*)
Kito cvetja mu je dala ...

Agata (*govori med pesmijo, zamišljena*): Ves svet posut je z biseri, nebroj na nebu jih blesti. A nama sveti zvezda samo ena — ena sama za oba. (*Med tem zavesa počasi pada, slišijo se zadnji akordi pesmi.*)
Sama na vrtu je ostala,
on po svetu šel od nje.

DRUGA SLIKA

Bogato opremljen salon na gradu Hrastovcu, v ozadju veliko okno, soba na pol pospravljena.

Margareta, Klara, Pankrac, Stubenberg z ženo in hčerko, Blaž, Friderik, Trenak, Morenus.

Prvi prizor:

Margareta (*hodi nervozno po sobi, urejuje in pregleduje*): Klara! Klara! kje si dekle zanikrno?

Klara: Kaj pa želijo milostljiva?

Margareta: (*ji pokaže prašno mizo*): Tako si torej obrisala prah!

Klara (*steče po krpo*).

Margareta (*gleda na dvorišče*): Blaž! Lenoba lena!

Blaž (*se oglasi z dvorišča*): Želite milostna gospa?

Margareta: Takoj mi pospravi po dvorišču! Takšen nered, moj Bog!

Pankrac (*trobi v rog*).

Margareta: Kaj res že prihajajo? Pankrac! Halo, Pankrac! Kdo je?

Pankrac (*pride, se prikloni*): Lep grajski voz se bliža! Pravkar je zavil na grajsko dvorišče! (*Odide.*)

Margareta (*zelo razburjena, si pred zrcalom uravnava lase*): To so strašni ljudje! Vse v neredu — pa jim že ves teden pravim, da pride odličen obisk — ti pa nič. (*Klari*) Beži v kuhinjo in poskrbi, da bo tam vse v redu!

Klara (*se prikloni*): Poskrbela bom milostljiva!

Pankrac (*ponovno zatrobi*).

Drugi prizor:

Margareta (*seže v naslanjač, se skuša pomiriti, zunaj se slišijo koraki*).

Pankrac (*odpre vrata, se globoko prikloni*): Naj blagovolijo vstopiti visoka gospoda! (*Stubenbergovi vstopijo*.)

Margareta (*jim gre naproti*): Bodite mi srčno pozdravljeni! Veseli me, da ste izpolnili že davno dano obljubo in ste nas obiskali.

Stubenberg: Milostljiva gospa grofica, v čast nam je bilo prijazno vabilo! (*Poljubi roko.*) (*Helena in Margareta se poljubita, Zofija hoče poljubiti grofici roko, a jo ta odmakne, Pankrac pomaga gostom pri slačenju.*)

Margareta: Izvolite sesti! (*Strežnik prinese vino in ponuja. Margareta trči.*) Bog vas živi grof. iz Vurberga! Helena in Zofija, pozdravljeni! (*Nekaj časa vlada mučna zadrega.*)

Stubenberg: Čudni časi so danes, kako pa je pri vas milostljiva?

Margareta: No, jaz se nimam vzroka pritoževati, a vendar čutim tudi jaz, da so se časi izpremenili. — Ste že slišali o skakačih?

Helena: O tistih čudodelnikih?

Margareta: Da, o čudodelnikih ali bolje rečeno o sleparjih. Trden katoličan se pač ne more navdušiti za nje.

Stubenberg (*samozavestno*): Ne, nikakor ne! Mi moramo nastopiti proti tem ljudskim zavajalcem, ker so pomočniki krive vere, ki se širi.

Margareta: Po krivdi nekaterih gospodov. Čudo ni nobeno, če neko ljudstvo odpada, ker delajo tako še plemiči. — Tako izginja vera in spoštovanje oblasti. Ne smemo se čuditi!

Stubenberg: Prav govorite milostljiva! Jaz mislim, da se moramo mi, ki še stojimo na trdnih tleh držati skupaj, samo tako bomo tem protestantom kljubovali.

Margareta: Popolnoma se z vami strinjam! Zato sem danes vas vabila sem, da se domenimo zaradi zveze — (*Zofiji*) saj ga boš marala kajne? — O zvezi Zofije z mojim sinom Friderikom!

Zofija: Milostljiva!

Helena (*ponarejeno prijazno*): No, Zofija, povej sedaj, saj poznaš gospoda Friderika — povej vse, nič se ne sramuj!

Zofija: Mama, ti me izdajaš!

Stubenberg: Krasno si se izvila, Zofija!

Margareta: Baron Stubenberg, v ponos vam je, res, vidi se odlična vzgoja.

Helena: No, ljuba hčerka, ti ugaja ta zveza?

Zofija: Mama, vendar...

Margareta: Ni treba več govoriti, vse smo razumeli prav!

Stubenberg (*se prikloni*): Vaša volja naj odloča!

Margareta: Torej vse je v redu! Zofka, še danes bomo proslavili tvojo zaroko! Saj si vesela?

Zofija: Res, vesela sem milostljiva! (*V tem zatrobi rog.*)

Vsi: Kaj je to?

Margareta (*čez nekaj časa*): Mislim, da prihaja moj sin Friderik.

Pankrac: Pokorno javljam, da se je vrnil gospod Friderik!

Margareta (*nervozno*): Sporočite mu, naj pride k nam!

Helena: Le pogumno ljuba hči! (*Mučna tišina.*)

Tretji prizor:

Friderik (*pride naglo; ko zagleda goste, začuden obstane*).

Margareta (*mu pride naproti*): Goste smo dobili, dragi sin, prav ljube goste iz Vurberga. Stopi vendar bliže!

Friderik (*se zravna, pozdravi goste, Heleni poljubi roko, Zofiji se lahno prikloni*).

Margareta: Ne razumem tvojega ravnanja, sin moj!

Friderik (*gleda proseče mater, nato sede njej nasproti*).

Stubenberg (*prijazno*): No, gospod grof, zakaj ste tako zamišljeni? Gotovo so vam nadzorniki storili kaj narobe. S temi ljudmi je več en križ.

Friderik (*hladno*): Ne, nič takega.

Margareta (*z mehkim glasom*): Sin moj! V veselje in ponos nam je obisk ponosnega sosedu; posebno, ker je prišel nepričakovano.

Friderik (*nepremično gleda mater*).

Margareta (*Stubenbergu*): Morate že oprostiti mojemu sinu, delo in nadzorovanje ga večkrat razburita, podložniki nagajajo, kjer se le da.

Stubenberg: V tem vas popolnoma razumem in vam pritrdim. (*Pokima grofu.*)

Margareta: Zato pa smatram za potrebno, da se oženiš, da mlada žena lajšala ti bo težave.

Stubenbergovi (*se vidno vznemirijo, Zofija pogleda Friderika*).

Margareta (*veselo*): Saj veš, moj dragi sin, da imela sem le tvojo srečo pred očmi in jo imam še zdaj, zato želim ti — dobro se oženi!

Zofija (*razburjena*): Oprostite me za trenutek, slugi moram nekaj naročiti! (*Odide.*)

Margareta (*sinu*): Mislim, da si uganil, kaj pomeni ta obisk! Mislim, bolj primerne neveste ni zate, kot je Stubenbergova!

Friderik (*se dvigne razburjen*): Mati! Mati, zakaj mi delate to! Svojo nevesto sem si že izbral! Zelo mi je mučno, da moram povedati to sedaj, a vi me silite!

Zofija (*prisluškuje pri priprtih vratih tako, da jo občinstvo vidi*).

Margareta: Sin, ali je mogoče, da še vedno misliš na ono beračico?

Friderik: Ne žalite moje neveste! Agata iz Štraleka je moja nevesta in samo njo popeljem pred oltar! (*Iz druge sobe se sliši krik, Zofija pade skozi vrata v sobo in med jokom obleži na tleh.*)

Helena (*plane pokonci, oba z možem dvigneta hčer*).

Margareta (*sinu*): Tu vidiš svojo žrtev!

Friderik (*prepaden*): Jaz nisem kriv; zakaj pa delate vse brez moje vednosti in proti moji volji!

Margareta: Gorje oni ničvrednici, maščujem se nad njo!

Friderik: Maščujte se, a s tem vem, da niste moja mati!

Margareta: Zavrgel svojo mater bi zaradi take ... malovredne ženske, sin?

Friderik: Vi nimate srca za sina, žrtev starih ste predsodkov, a jaz jih sovražim in ravnal bom po srcu svojem!

Zofija (*se opoteče k Frideriku, ko hoče ta oditi*): Bodi srečen, Friderik! Hudo si me zadel, a ti odpuščam!

Friderik: Ne zameri! Zahvalim se ti za ljubezen, ki jo čutiš v srcu zame, a jaz ne morem več nazaj! Sicer pa, če bom srečen, je le božja volja.

Margareta (*udari z nogo ob tla*): Ne božja, ampak moja volja! S to žensko nikdar ne boš imel sreče! Osramotil si mater zaradi nje in zato se maščujem!

Friderik (*se lahno prikloni in odide*).

Stubenberg: Milostljiva, mi odidemo! (*Poljubi Margareti roko.*)

Helena in Zofija (*odhajata skozi vrata, Stubenberg za njima*).

Margareta (*sede v naslanjač in ihti. Zunaj se sliši fantovsko petje*): Glejte, že sonce zahaja... (*Ko pesem zamre, vstane Margareta:*) Ne, ne, ne odpustim nikoli, četudi kdo trpi krivico! (*Z naglimi koraki zapusti sobo.*)

Četrty prizor:

Trenak: He, he, he! Kake neumnosti pa uganjaš, teslo! (*Zase:*) Takole je, Agata, seveda bogatega, plemenitega si si izbrala. Pa si se zmotila! Ha, ha! ... Še rada boš imela mene, če te bom le jaz hotel! ... No, veš, Agata, lepa si pa, lepa, hm! — Pst! Ne bodi tako glasen! (*Poslušā.*) Človek večkrat kaj poslušā, pa mnogokrat kaj izve. Zaman sem tuhtal, zakaj me Agata ne mara; prejle sem poslušal, zdaj pa vem... A grofica, bog jo blagoslovi, ta dela v moj prid, ej, ta pa, ta! (*Poslušā.*) Koraki? V eni minuti bo nekdo tu. Torej, kdo? Friderik in še nekdo! Dobro! Skočim v sosedno sobo! (*Odide.*)

Peti prizor:

Friderik, Pankrac vstopita.

Friderik (*razburjeno*): Pankrac, poglej, če vse je varno!

Pankrac (*šepa iz kota v kot, preizkuša, če so vrata zaprta*): Dobro, dobro, vse v redu, vse v najlepšem redu! Kaj izvolijo, gospod grof?

Friderik: Nate se zanesem, prijatelj zvesti moj! Beži v vas k župniku Morenusu in mu povej, naj takoj pride k meni. Neopaženo mi ga privedi sem!

Pankrac: Vse v redu, vse v najlepšem redu, gospod bodo zadovoljni z mano. (*Odide.*)

Friderik (*odpre okno, prekorači sobo*): Župnik mi mora svetovati; mislim, da imam pravico, nevesto si izbrati sam. (*Trobi rog.*) Kdo je?

Blaž: Sel od deželne glavarja v Gradcu. (*Odide.*)

Friderik (*odpre pismo, preleti vrstice*): Na Ogrsko, nad Turke! O, grozno! Kaj bo z Agato? (*Čez čas:*) Seveda, župnik! Halo, Blaž, nocoj lahko greš spat, straža ni mi več potrebna!

Blaž (*na dvorišču*): Hvala, gospod, pa lahko noč! (*Poje:*) »Adijo, pa zdrava ostani!« (*Zavriska in utihne.*)

Friderik (*posluša pri odprtem oknu*): Da, adijo, Agata, pa zdrava mi ostani! Ne, prej moraš postati moja žena!

Šesti prizor:

Morenus in Pankrac prideta.

Friderik: Hvala vam, da ste prišli!

Morenus: Kolika čast zame, da sem vam na uslugo!

Friderik: Pustite to! Povabil sem vas, da mi svetujete in pomagajte! Poslušajte me, prosim, par minut!

Morenus: Prosim, kar izvolite!

Friderik: Položaj je ta: mati sili me v zakon z Zofijo Stubenbergovo, jaz ljubim Agato iz Štraleka. Smem ravnati proti materini volji? Svetujte, gospod župnik, vi!

Morenus: Ljubezen se prisiliti ne da. Sama se neznano kdaj poraja, vse zajame nas, opaja. Samo to naj bi bil naravni, večni zakon.

Friderik: To sem mislil tudi jaz. Toda poslušajte, mati smrtno sovraži Agato. Jaz moram sedaj na vojsko; kaj bo z njo, kako jo naj pred materino jezo branim? Svetujte vi!

Morenus: Vem za izhod, a nočem vse izreči sam.

Friderik (nervozno): Razumite me vendar! Častno besedo sem ji dal, dolžan sem jo poročiti!

Morenus: No, da, razumem, nocoj se morata poročiti.

Friderik: Klečim pred vami in vas prosim, storite mi to!

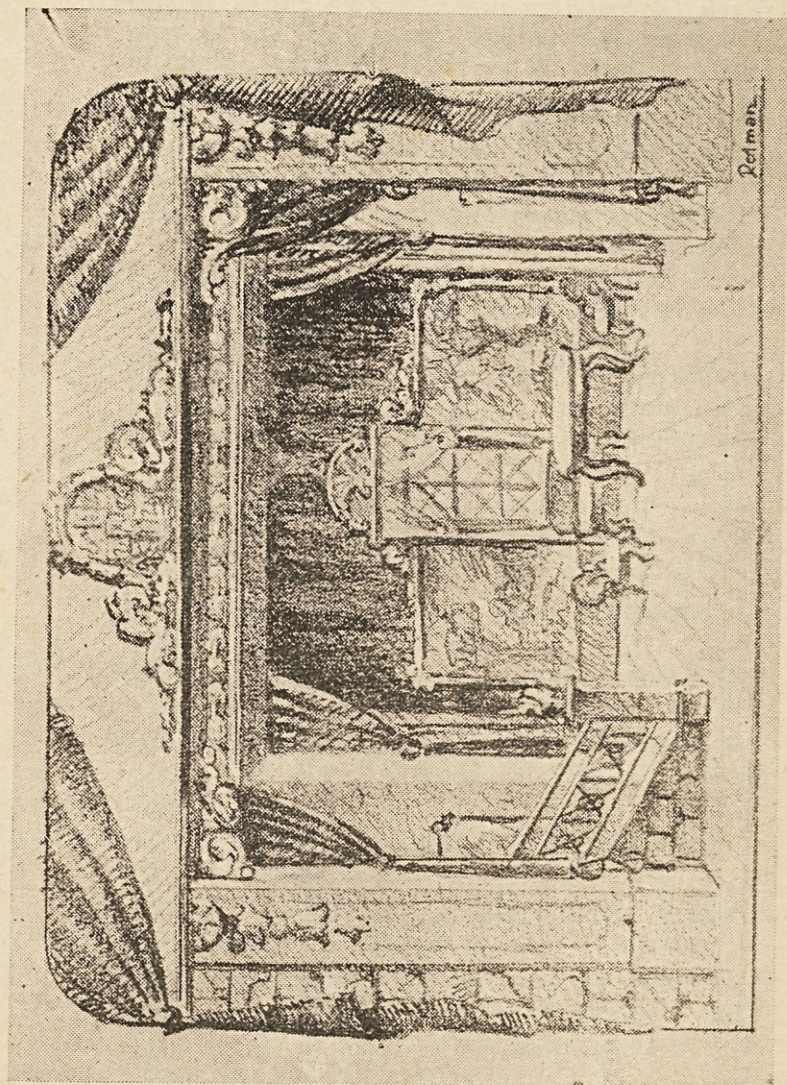
Morenus: Vstanite, plemeniti sin, storil bom, kar je v moji moči. — Toda ta stvar mora ostati tajna.

Friderik: Poročiti se morava v kakšni kapeli. V trgu bi opazil kdo.

Morenus (premišljuje, čez čas): Dobro, v kapeli sv. Jakoba v Lormanju, in sicer v polnočni uri.

Friderik (ga objame): Hvala vam! Hvaležna bova vam oba z Agato. Najprej pa moram k njej, ona še nič ne ve. Pojdiva zdaj, na konje brž! Pankrac, posveti! (*Odideta.*)

Trenak (*počasi izza vrat*): Takole človek prisluškuje in sliši tudi to, kar mu ne gre v slast. Bilo bi bolje, da ne vedel bi ničesar, lahko bi še upal na Agato... Pa nič zato, grof pojde na vojsko, morda pa še ni prepozno. Ti, dobri Turek ti, he, he... Eno noč bo Agata njegova žena, he, he... — Eno noč, če bo, naj bo... Sedaj pa pojdem še jaz v svate; kar vidim, vidim, morda mi nekoč pride prav.

Skica scene za drugo sliko

DRUGO DEJANJE

TRETJA SLIKA

Ponoči. Friderik prijah na konju s svojo nevesto od poroke. Oče ju spremlja. Pred dvorcem na Štraleku se ustavijo in razjahajo.

Prvi prizor:

Friderik (*jo dvigne s konja*): Pozdravljena mi, ljuba žena, na domu očetovem! Mislim, da ni nobene nevarnosti več zate — kot grofici in moji ženi ti nihče ne bo upal storiti kaj žalega.

Štefan (*razjaha*).

Agata: Dragi oče, veseli se z nama!

Štefan: Vajina sreča je moja sreča — kako se ne bi veselil z vama! Stopimo v hišo! (*Hlapec odvede konje.*)

Agata (*Frideriku*): Postoj, ali ni tam doli nekaj zašumelo?

Friderik (*prisluhne*): Ne slišim nič, morda je zajec ali nočna ptica.

Agata: Nisem strašljiva, toda ne vem, zakaj mi vedno nekaj pravi, da nisem varna več nikjer.

Friderik: Pri meni si varna, draga. Te moje roke te poneso skozi življenje.

Agata: Saj ti popolnoma zaupam, samo včasih se me polasti neznana skrb, a hočem biti srčna in junaška.

Štefan: Čuval bom še bolj nad tabo kot doslej, le mirni bodite, gospod grof, in brez skrbi. V varnih rokah bo vaša žena, dokler se ne vrnete, da vam jo izročim.

Friderik: Hvala, res iskrena hvala! (*V tem prispejo na vrh stopnic in gredo v hišo.*)

Drugi prizor:

Trenak (*prileze iz grmovja in pride do četrtnine stopnic*): Da, zajec ali nočna ptica, ki utripa s krili od bolesti, da listje šušti. Agata, ljubim te, brezupno, blazno ljubim — moja moraš postati. Grof pojde na vojsko in v tem času te moram dobiti, dobiti živo ali mrtvo. Ali res nimam pravice do življenja, ker nisem plemič, nisem grof? Zakaj imam potem srce, ki prav tako čuti, srce, ki blazno ljubi, a zavrnjeno besno sovraži!

In če Agata res ljubi grofa? ... Zakaj so ljudje, ki ljubijo in so srečni, drugim pa to ni dano? Morda zato, ker imajo premalo poguma, da bi dosegli svoj cilj? — A jaz imam pogum, mlad sem, hočem živeti!

Kdo bi le človeško srce razumel — jaz o tem ne bom razmišljal, jaz hočem tebe, Agata, in hodil bom kot senca za teboj in moja boš, če ne, si izgubljena! Prisegam v gluho noč na dan tvoje poroke, da moja boš živa ali mrtva! (*Medtem prideta iz hiše Friderik in Agata, Trenak zbeži v grmovje in izgine.*)

Tretji prizor:

Friderik: Kako je svetla noč nocoj, takšna ni bila doslej nobena, saj ti si svetla ob meni kakor luč, kot sonce, ki nikoli ne ugasne.

Agata: Preveč bilo je sreče, bojim se, da se prehitro ne konča. Nekoč sem slišala, da vsak smehlaj poplača se s solzami... Toda ne misli, da sem malodušna, le srečna sem, preveč srečna.

Friderik: Ob tebi bi pozabil na ves svet in gledal v črne ti oči, dokler se ne bi njih lepote naužil, in ko končal bi, spet pričel bi znova.

Agata: A jaz želela bi, da me nikoli ne izpustiš, da tako me ponesesh tja do groba — toda zakaj naenkrat to? ... Misel na grob? Ne vem, zakaj, ne morem si pomagati, da me prav zdaj obšla je črna slutnja. Jaz se bojim..., jaz se bojim noči, ko bom sama.

Friderik: Ne glej tako črno v svet, ne boj se, kaj pač moglo bi se ti zgoditi? Za najino poroko nihče ne ve in če bi izvedeli, mladi grofici Herberstein nihče pač ne bi upal storiti kaj žalega in oče tvoj bo čul nad tabo dan in noč.

Agata: A tvoja mati me ne mara in če se zato maščuje: In Trenak, grajski oskrbnik, ji bo pomagal prav gotovo.

Friderik: Trenak? Kaj imel bi proti tebi on?

Agata: Kot žena dolžna sem povedati ti vse. Pred dvema leti me je snubil. Jaz sem ga odklonila, ker sem ljubila tebe, a tudi, če te ne bi, njega ne bi želela nikoli za moža — preveč v značaju sva različna. Takrat je dvignil pest proti Štraleku in mi presegel maščevanje. Zato se ga bojim.

Tretja slika, tretji prizor
Agata (Ješovnik Tanja) in Friderik (Čuček Vlado)

Friderik: Res, kako čudna in različna so čustva človeških src. Ljubezen je tako različna — nama prinaša raj, drugim pekel.

Agata: Raj in pekel. (*Ura bije štiri.*)

Friderik: Žena, napočil je čas slovesa — jaz moram na vojsko.

Agata: Ostani, ne pusti me same! Kaj nama cesar in vojska, kaj nama ves svet, saj si komaj prišel, pa že odhajaš; jaz te ne pustim, ostani, ne pusti me — jaz te ljubim...

Friderik: Agata...

Agata: Ah, ne poslušaj mojih besed, vsa sem zmedena. Saj vem, da moraš, da kliče te dolžnost. Saj nisem strahopetna žena, ponosna sem nate in te ne zadržujem — jaz vem, ti se vrneš, vrneš prav gotovo.

Friderik: Vrnem čimprej k tebi.

Agata: Poglej to sliko! Oče mi jo je podaril za dvajseti rojstni dan. Najel je nekega slikarja, da me je upodobil. »Da boš imela spomin na mladost,« je dejal... To sliko sprejmi zdaj in nosi v divji boj, da bo spominjala te, da sem ti ostala zvesta žena.

Friderik: Hvala, čuval jo bom kot svetinjo. Toda ne govori s takim glasom; zdi se mi, kot bi prihajal iz groba.

Agata: Že zopet govoriva o grobu — saj nama vendar je poročni dan, poročni a ne zadnji. Ne skrbi zame, jaz ostala ti bom zvesta kakor neomajna skala, ki se stoletja ne odkruši. Ne skrbi zame, pazi nase!

Friderik: Vem, da se nisem zmotil v tebi. Prej poruši se ta grad, mesec obledi, kakor ljubezen tvoja. Ti in jaz sva kakor veter in morje — eno — in nič naju ne more ločiti. Miren odhajam in se kmalu vrnem. Zdravstvuj! (*Se poslo-*

vita; on odhaja po stopnicah, ona mu maha v slovo.)

Agata (*mirno gleda za njim, dokler ne izgine za ovinkom; nato se ne more več premagati*): In vendar mi nekaj pravi, da ga ne vidim nikdar več!

ČETRТА SLIKA

Margareta, Friderik, Trenak, Koloman.

Prvi prizor:

Soba v Hrastovcu proti večeru.

Margareta (*sedi v naslanjaču*).

Friderik (*pride v vojaški opremi, ji poljubi roko*):
Prišel sem po slovo, visoka mati. Na vojsko proti Turkom kliče me vladar!

Margareta: Vem vse in ni vseeno mi, da pojdeš v vojno viхро.

Friderik: Upam, da se kmalu vrnem. Ta čas zanesite se na grajskega oskrbnika, pa saj so tudi hlapci vsi vam vdani.

Margareta: Da, Trenak je izkušen in pošten, v vsem lahko se nanj zanesem.

Friderik: O tem bi se še dalo govoriti.

Margareta: Ne žali moža, ki vse stori za nas in ki tudi tebi srečo želi.

Friderik: Mojo srečo, da, res predobro sem pogledal mu v srce.

Margareta (*rezko*): O gotovo, gospod Trenak najboljši je imel namen, da se poročiš z grofico enakovredno po stanu in premoženju. Preprečiti pa zvezo z ono plemkinjo s Štraleka.

Friderik: Mati, zares prav daleč smo prišli; že oskrbniki bodo nam ukazovali. Ne on, ne vi mi nimate pravice žaliti Agate. Ona je moja že ...
(*se znajde*) — ona je le moja.

Četrta slika, drugi prizor

Margareta (Suzana Jakopec), Friderik (Vlado Čuček)

Margareta (divje): Ali še nimaš pameti, sin moj? Ves plemeniti čut iztrgalo ti ono je dekle, ki te lovi v svoje mreže. Da imaš jo za igračo, ki lahko suneš jo od sebe kot spotiko s prağa, bi že razumela, a da še vedno misliš nanjo — to hudo me je zadelo, me kot ogenj žge.

Friderik: Mati! Ne morem si pomagati. Jaz ljubim samo Agato, nobene druge ne poznam. Zakaj mi srečo branite, saj vendar moja mati ste!

Margareta: Nespametni otrok! Upam, da se v vojni spametuješ in ko vrneš se, izpolniš mojo željo.

Friderik: Mati, vse zaman, le prosim vas iskreno: bodite usmiljeni z menoj!

Margareta: Nikoli in nikdar — razumeš?

Friderik: Potem mi vaša volja ni več merodajna — jaz ravnam po svojem!

Margareta: Potem proklet ti in prokleta Agata! Nikoli srečen ti ne boš z njo, to ti jamči Margareta Herberstein, rojena grofica Walmanara!

Friderik: Mati, ne kolnite, ne obljublajte osvete, da ne bo prišel dan, ko boste se kesali!

Margareta: Proč, nimam sina več! Proklet! Prokleta Agata, ki vzela mi je sina! Maščevanje njej in smrt! (*Odide z naglimi koraki, vrata trešči za seboj.*)

Drugi prizor:

Friderik (*ki je pokleknil pred mater, izteguje roke za njo*): Mati! Matiiii! (*Tišina, on počasi vstane.*) To je slovo od matere. S prokletstvom pojdem v divji boj — sedaj mi bo v veselje! Čuvala me boš ti, moja ljuba Agata. Ljubezen tvoja mi bo odvzela vso prokletstvo. Vrnem se še v tvoj objem, tam najina se zvezda še užiga, ona svetla zvezda, ena sama za oba. (*Skozi vrata*.) Hej, Pankrac, daj znamenje, da zbero se hlapci!

Tretji prizor:
Zunaj trobi rog.

Trenak (*se priplazi v sobo in primakne k oknu*):
Mladi mož, zakonski mož, he, he...

Friderik: (*Govori z dvorišča.*)

Friderik: Zbogom! Dobro čuvajte mi dom! (*Sliši se rezgetanje konj in lajež psov.*)

Trenak (*še vedno sloni pri odprtem oknu in opazuje prizor na dvorišču*): Ha, ha... Agata, povem ti, moja boš, grofa še ne bo kmalu nazaj. (*Zunaj se slišijo koraki, Trenak prisluhne.*)
Kdo pa je ta? Hoja mi ni znana!

Četrty prizor:

Koloman (*drsaje vstopi*): Hvaljen gospod na veke!
(*Pade na tla.*) Naj bo češčena in slavljen
mati božja!

Trenak (*prijazno*): Kaj pa ti je, Koloman? Te
trebuh boli? No, kaj te je privedlo v pozni uri
sem?

Koloman (*vzdihuje*): Delajmo pokoro za grehe in
strasti, ko v svetu toliko se greši! Gospod, tebi
pa čast in slava!

Trenak: Vstani vendar, saj si se že dovolj namučil!

Koloman (*vstane*): Spoštovani gospod oskrbnik,
kako ste milostni!

Trenak: Sedi tja na klop in kaj bi rad?

Koloman (*se pretirano prikloni*): Prijaznosti velike nisem vreden. Prišel sem k vam, ker vem, da najdem tu pomoč.

Trenak: Kar naravnost povej, pomagam ti, kolikor je v moji moči!

Koloman: Gospod, veliko imate vi oblast, posebno zdaj, ko mladega gospoda ni doma. Oblast je vsa v vaših rokah!

Trenak: Saj pravim ti, kar naravnost povej!

Koloman: Saj ste že slišali, gospod, da dela bog z nami čudeže. Prikazni davi sem imel, da moramo sezidati večje svetišče.

Trenak: A v Radehovi se postavili kapelo?

Koloman: Da, res, a v kapeli nimajo vsi dovolj prostora. Vedno več ljudi pristopa k nam. Celo odlična družba iz trga se za nas zanima!

Trenak: Kaj res? Saj trg je katoliški!

Koloman: Saj mi nismo zoper vero, samo pokoro hočemo, da odvrnemo nesreče, ki utegnile bi nas zadeti.

Trenak: In gospod župnik iz trga?

Koloman: No, gospod župnik, gospod Morenus, ta vam je mož na mestu. Naše kapelice je naravnost vesel.

Trenak: Torej nima nič proti vašemu ravnanju? On krivo vero moral bi zatreti!

Koloman: Saj mi nismo krivoverci, to gospod tudi ve. Obljubil je, da pride pogledat naš shod.

Trenak: Kdaj pa imate svoje shode? (*Se navidezno zanima.*)

Koloman: Vsako mlado soboto, ko dodobra se zmrači. Pridite tudi vi, gospod!

Trenak: Nimam časa! A za cerkev bom dal. Toda molči, grofica zvedeti ne sme.

Koloman (*pade na tla*): Najlepša hvala, gospod! Molčal bom kakor grob!

Trenak: Zdaj pa pojdi in pazi, da te kdo ne vidi!

Koloman: Hvala tisočkrat, stokrat, stotisočkrat hvala! (*Oddrsa do vrat.*) Hvala stokrat, stotisočkrat hvala! (*Odide.*)

Trenak: No, ta obisk pa je bil zlata vreden! Saj vedno pravim, da človek vedno kaj izve, le pameti je treba. Niti sanjal ne bi, da ga bom takole ujel, he, he, gospoda župnika Morenusa. Sedaj te pa imam, to bosta tožbi dve: eno tajna je poroka, in gospod župnik pajdaši se s skakači, to je drugi neodpustni greh. Boš pač, gospod, vzel pot pod nože. Škoda te je, saj storil veliko si dobroto, ko si poročil mladi par sredi noči, katera imela moje je oči, he, he, he!

TRETJE DEJANJE

PETA SLIKA

Koloman, skakači, Trenak, Nürnberger, Morenus, Agata, Lovro. Pred kapelico skakačev, v ozadju Lenart v Slov. goricah, prvi mrak, skakači prihajajo z vseh strani.

Prvi prizor:

Koloman: Blagoslovljen vaš prihod! Naš zveličar, katerega grob je v daljnem Jeruzalemu, gleda z veseljem na tukaj zbrano množico, ki kaže razumevanje za to, kar se tu godi. Sam Kristus se mi je prikazal v sanjah in mi naročil, na mestu tem zgradimo veliko naj cerkev. Ko cerkev bo gotova, bodo angeli prinesli sveti božji grob vanjo, da ga Turek ne oskruni. Darežljive roke so že mnogo dale, mnogo še bo pa treba, dragi verniki. Kristus hoče ravno na tem mestu veličastno stavbo. Na kak način pa kaže to? *(Kriči:)* To dokazujejo čudeži, ki vsak teden se gode. Ali že veste vsi, da je mnogo težko bolnih ozdravelo, da se slepim vrača vid in največji čudež je slučaj Lukačev, ki je vstal od mrtvih, to, vidite, mi glaj je božji.

Skakači: Da, da, čudeži to dokazujejo, čudeži!

Koloman: Mnogo hudobije je še v nas, zato delajmo pokoro, da se tako rešimo kazni, ki bodo

na nas prišle. Kdor je z nami, naj stori kakor jaz. *(Se vrže na tla, bije okrog sebe, trka na prsi.)*

Skakači *(se vržejo na tla, bijejo na prsa, zavijajo oči in vzdihujejo).*

Tona: O, kristjani, to še ni prava pokora! *(Vzame bič in se biča.)*

Skakači: To je prava spokornica! *(Se med seboj tolčejo in suvajo.)*

Maruša *(zakriči):* Oh, kako sem srečna! Poglejte čudež! Lep angel stoji nad kapelico, ves je v svetlobi in kaže proti vzhodu. Od tam nesejo angelci božji grob. Hvalite gospoda, vztrajajte v trpljenju!

Skakači *(se še bolj bijejo).*

Koloman: Bratje in sestre v bogu! Kristus je gledal, kako posnemamo njegovo trpljenje. Zdaj sem videl njegov obraz. Oh, kako je zadovoljen z nami! Njegov obraz je takšen, kot bi hotel reči: »Tu hočem imeti svoj grob!« Bratje in sestre, vrzite se na tla in jih poljubite, ker so sveta!

Skakači *(poležejo in poljubljaajo tla).*

Koloman: Izginila je sveta prikazen, vstanite, verniki, in ohranite v svojih srcih, kar ste danes doživeli! Ne dajte se odvrniti, da ne padete v skušnjava, kajti mnogo bo še prišlo preko vas. V različnih podobah se bo prikazala skušnjava, a vi vztrajajte!

Maruša: Je že tukaj! Poglejte, sam zlodej je tukaj!

Koloman: Kaj govoriš?

Maruša: Glejte vendar tam pri drevesu kozla, to je v živalski podobi vrag!

Tona: Da, zlodej je, zarotite ga, sicer koga začara!

Koloman (*dela velike križe*): Peklenški duh, kaj motit si prišel nas, pravoverne tu kristjane! Mi bogu služimo, mu cerkev tu gradimo, zato tvoj duh ne more nam do živega. Vrne se v pekel nazaj, zapusti naš sveti kraj.

Maruša: Noče iti, kaj gledate, možje, po njem! Če si ne upate, pojdem pa jaz! (*Maruša plane proti kozlu.*)

Skakač: Izgini mi, pošast peklenška!

Nanika (*priteče, iztrga kozla in ga brani*): Pustite mojega kozla pri miru, saj ni zlodej, moj je kozel, ušel mi je! (*Ga odvede.*)

Skakači (*nekateri se pomirijo, drugi se smejejo, nekateri križajo*).

Trenak (*se priplazi skozi oder in opazuje dogodke*).

Koloman: Videli ste črno pošast! Ne jemljite tega za kaj navadnega! Hudi duh skuša vse, samo da vas premoti! Tukaj mora stati veličastna cerkev! Mnogo darov ste že prinesli, a veliko bo še treba. Ljudje, delajte pokoro, ker bliža se sodni dan, rešite se, kdor se more, in delajte pokoro!

Skakači: Cerkev, vse za cerkev!

Koloman: Sedaj se razidite. Sestanemo se prvo mlado soboto! S seboj pa prinesite še več darov, ker za cerkev je še treba mnogo, saj vidite, hudi duh skuša!

Skakači (*se počasi razhajajo, križajo in polglasno govorijo. Tudi Koloman še moli pred kapelico, nato odide*).

Skakač (*drugemu skakaču*): No, da, zlodej pa le ni bil tapravi! Ha, ha ... (*Gredo.*)

Drugi prizor:

*Med obredom so prišli Agata, Nürnberger
in Morenus, da si ogledajo shod*

Agata: Oče, kako je že temno!

Morenus: Saj res, kar izvolite pri meni prenočiti!

Štefan: Če vam ne bo v nadlego.

Morenus: Vesel sem vašega obiska. — Kako vam je ugajalo?

Štefan: Stvar sama na sebi je sleparija, zanimivi pa ljudje so tukaj prav gotovo.

Agata: Zabavno je bilo. Kaj pravite vi k temu, gospod župnik?

Morenus: Meni je vseeno, naj imajo svoje veselje, niso mi na poti.

Agata: A Friderik bi bil proti njim. Škoda, da ga ni doma, da se ta stvar razčisti, preveč neumnosti počenjajo!

Morenus: Vest vsakega človeka je samostojna, ali bolje prav, ravno vest dela človeka samostojnega. Vsak ima svoje prepričanje in po njem naj živi. Kar je vsiljeno, nikoli dolgo ne drži, tudi vera se ne sme vsiljevati.

Štefan: Popolnoma se z vami strinjam. Ničesar se človeku ne sme vsiljevati. Čas sam prinese nove smeri in ideje, naša naloga jih je le izoblikovati. Le kar se je samo porajalo, rodi sadove, vse s silo pridobljeno se samo uniči. *(Odidejo.)*

Tretji prizor:

Trenak *(se pokaže izza kapelice, kjer je ves pogovor poslušal):* Prokleti protestanti! Tudi za vas pride pravi čas in vas ob pravem času vzel bo vrag! *(Vidi, da pride Koloman, stopi v ozadje.)*

Koloman (*pridrsa do kapelice, zbira darove in jih pregleduje*): Kako so dobri moji verniki in tale klobasica, sam ta rogati bi je bil vesel. Pa ne tisti, ki sem ga prejle pregnal, tisti bi bil tudi z zeljem zadovoljen.

Trenak (*skoči in ga zgrabi za vrat*).

Koloman (*vrže klobaso proč, pade na kolena, ves prestrašen*): Rotim te, pusti me! Jezus, Marija, pusti me!

Trenak: Nič ne beži, nimam rogov!

Koloman: Hvala bogu! Sem že mislil, da je oni!

Trenak: Poslušaj! Boš povedal po resnici, kar te bom vprašal?

Koloman: Še nikoli nisem lagal, vse bom povedal, vse.

Trenak: Prosil si me, da ti dam podporo za cerkev. Dam ti jo, nočem biti zadnji. Zato mi povej, koliko so dali drugi oziroma kdo je dal?

Koloman: Blagorodni gospod! Mnogi so dali, mnogi so dali, samo gospod župnik je dal 200 gol-dinarjev.

Trenak: No dobro, jaz dam še več. Tvoja pridiga me je ganila.

Koloman: O blagi, plemeniti gospod! Hvala vam!

Trenak: Jutri pridi po denar!

Koloman (*pade na tla*): Hvala bogu očetu in sinu in duhu in materi božji, ki vas je ganila! (*Odide.*)

Trenak (*izvleče beležko in zapisuje*): He, he, tretje je torej gotovo, gospod Morenus in oče Agatin sta protestanta! Važno, zelo važno!

Četrty prizor:

Od daleč se sliši žvižganje, Trenak se dela kot bi prišel.

Lovro (*prižvižga in se v temi zaleti v Trenaka*):
Kdo pa si, teslo?

Trenak: Ne, ne, slabo vidiš!

Lovro: V temi vedno. (*Ga ogleduje.*) Pa mi je žal, da sem treščil vate.

Trenak: Kam pa greš?

Lovro: Domov, ker sem pošten fant. Ti pa menda nisi bil pri skakaški pridigi?

Trenak: Saj nisem prismojen!

Lovro: Ne bilo bi nič čudnega, saj je še župnik bil. Pravkar sem ga srečal.

Trenak: Ta je vsega zmožen.

Lovro: Saj še spovedovati ne zna.

Trenak: Kdo ti je to povedal? Sam že menda nisi bil pri spovedi?

Lovro: Doli v trgu sem zvedel. Žena ključarjeva je povedala, a njej ni veliko verjeti, saj ves dan pije vino iz lonca. Čudo ni, če take kvasi, da niso za ljudi!

Trenak (zase): Dobro, zelo dobro! (*Lovru:*) Seveda, seveda, če pije... Kje imaš pa svojo Anko?

Lovro: Veš, bolna je. Še Agate ne more več spremljati.

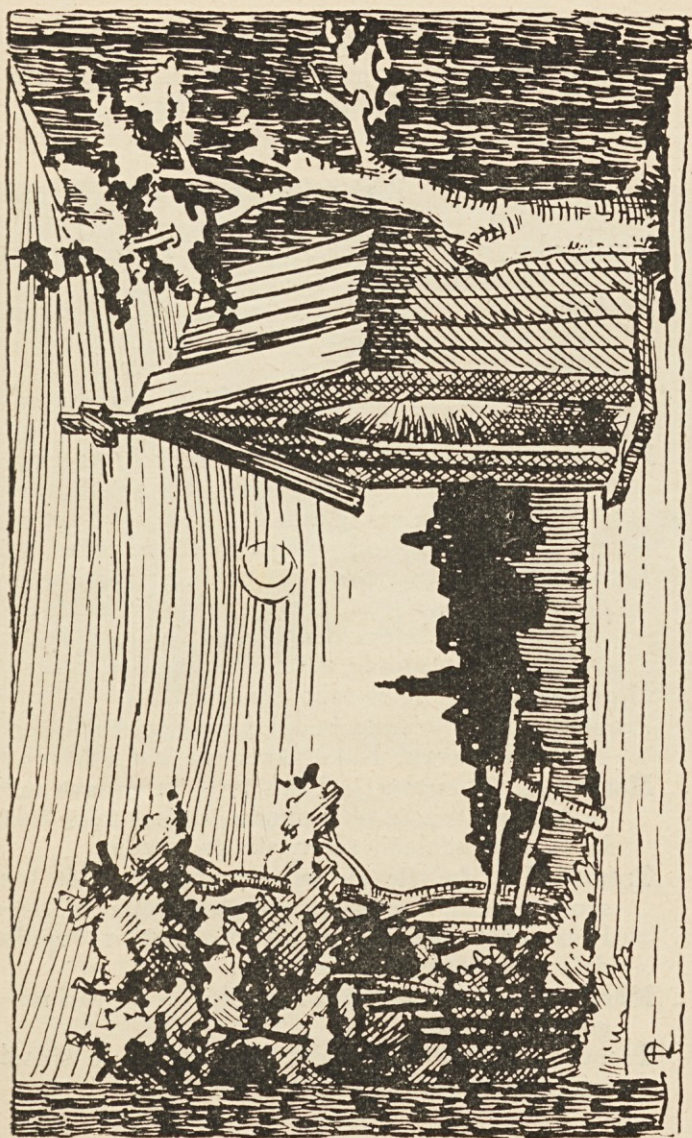
Trenak: Agate spremljati? Kam pa?

Lovro: V trg bo jutri nesla darila za god, pa bi rada spremljevalko, a Anka je bolna.

Trenak: A tako, z ženskami je pač križ... Rekel si, da greš domov; škoda, bi šla skupaj. A jaz grem po drugi strani.

Lovro: Pa lahko noč! Juhe!!!

Trenak: Le vriskaj, fant, zelo si priden, he, he! (*Vzame beležko.*) Agata pojde jutri v trg; ker je Anka bolna, nima spremljevalke, torej pojde najbrž sama. He, he... Še malo, Agata, pa boš moja! He, he! Juhu!

Skakaška kapela

ŠESTA SLIKA

Soba v Hrastovcu, zjutraj, isti salon. Margareta, Pankrac, Trenak, Klara, Blaž.

Prvi prizor:

Margareta (*piše pri pisalni mizi*): Pankrac, pokliči gospoda Trenaka!

Pankrac: Dobro, opravič v redu, v najboljšem redu! Kakor je milostljivi po njeni blagi volji! (*Odide.*)

Trenak (*se globoko prikloni*): Milostljiva graščakinja, veselo dobro jutro!

Margareta: Sedite tule zraven mene! (*Trenak sede.*) V zadevi tistih desetinskih pravic vas potrebujem! Na stvar samo se še gotovo spomnite. Stara je že, od mojega moža že teče.

Trenak: Milostljiva, naravnost božja previdnost je, da ste me poklicali. Skrajno nujno je, kajti gospod župnik Morenus se obnaša že tako, kakor da Hrastovec ni več zaščitnik lenarške cerkve.

Margareta: Kdaj se je tako obnašal?

Trenak: Včeraj je prepovedal delavcem, češ da ne pustijo izkopavati. Kako bomo pa zid naredili?

Margareta (*se razburi*): Taka torej je zadeva ta? In moj sin mu je ob prihodu izkazal tako čast in se celo udeležil slavnostnega obeda!

Trenak: Da, da, človek se lahko moti. Tudi jaz sem se motil, a spoznal sem ga do dna. Milostljiva, ne razhudite se preveč, gospod župnik drži s protestanti in skakači!

Margareta: Kaj, s tistimi čarovniki? Ne, to ni mogoče!

Trenak: Mogoče je, izvedel sem, da se je sinoči udeležil njegovega shoda.

Margareta: Tega ne bi verjela! Da ni proti protestantom, sem si mislila. Večkrat ga vidijo z onim s Štraleka, a Nürnberger je že stari protestant. Pregovor pravi prav, da sad ne pade

*Četrta slika, četrti prizor
Trenak (Muršec Mirko), Koloman (Fantič Ivo)*

daleč od drevesa. Tista coprница je tudi istega mišljenja, to je pač jasno.

Trenak: Da, milostljiva gospa graščakinja, pravi izraz ste rabili, coprница je ta ženska, da, zares!

Margareta: Ali še kaj posebnega veste o njej? Potem jo zasledujete?

Trenak: Če mi vелеvate, da govorim, pač moram, dasi res nerad; zadeva se tiče vašega milostljivega sina.

Margareta: Mojega sina Friderika? V kakšni zvezi naj bi to bilo?

Trenak: Ta ženska iz Štralega je s posebnim sredstvom morala omamiti gospoda grofa, kajti sicer se ne bi tako trdovratno ustavljal vašim modrim ukrepom in odklonil gospodično Stubenbergovo.

Margareta: Tudi jaz sem tega mnenja.

Trenak: Da, sredstvo je moralo biti prav posebne vrste, da je mladi gospod obljubil v tej omami celo zakon.

Margareta: Vse verjamem, a ta obljuba se ne izpolni nikoli, za to bom poskrbela jaz!

Trenak: Težko mi je, a kot zvest služabnik vendar ne smem molčati.

Margareta: Ne mučite me, govorite vendar!

Trenak: S tem sem vam hotel prizanesti, a vi vele-vate da vse povem.

Margareta (razdražena): Kaj še veste, govorite brž!

Trenak (slovesno in počasi): Mladi gospod grof se je že poročil z Agato!

Margareta (za trenutek obstoji negibna, začne se tresti in bi padla, da je Trenak ne prestreže in položi v naslanjač. Nekaj časa je vse tiho): Saj to ni res, to vendar ni mogoče!

Trenak: Na lastne oči sem videl!

Margareta! Vse to mi poveste komaj zdaj?

Trenak: Milostna gospa, vem da zaslužim grajo, a molčal sem iz usmiljenja do vas.

Margareta: Saj vam verjamem, da ste najzvestejši moj služabnik; prenesla bom, a ne brez maščevanja!... Zaradi župnika Morenusa sestavite še danes obširno poročilo na škofa Brennerja! A oni ženski, kako priti do živega?

Trenak (*se razveseli*): To pa zaupajte le meni, to je moja skrb. Prejle rekli ste čarovnica, da je čarovnica, dokazov nam ne manjka. Kar je storila milostljivemu gospodu, to je zmogla samo s čarovnijo, zato moramo kazensko postopati proti njej. Da jo le privedemo na grad, potem je vse v redu, naj se le izgovarja z nedolžnostjo!

Margareta: Da, govorili ste mi iz srca v srce. Dam vam kot imoviteljica sodne oblasti za grad Hra-stovec vso moč, da po postavi proti njej postopate in jo obsodite!

Trenak: Vaš ukaz čem zvesto izpolniti! (*Poljubi roko, Margareti, katera odide.*)

Drugi prizor:

Trenak (*gleda skozi okno*): Pankrac! Pokličí hlapca Blaža, obadva mi pridita takoj gor!

Pankrac (*iz dvorišča*): Dobro, vse v redu, vse v najboljšem redu! Halo, Blaž, Blaž!

Blaž: Kaj je, Pankrac?

Pankrac: Milostljivi gospod oskrbnik naju želijo, pojdiva! (*Prideta na oder.*)

Trenak: Vidva obadva, poslušajta! Tajna in važna stvar. Pojdita in zberita si nekaj hlapcev! Čakajte potem na glavnem potu, ki vodi iz Ruperta v Lenart! Po tej stezi bo prišla Agata iz Štraleka. Zgrabite jo in privedite na grad! Toda da vas nihče ne vidi!

Pankrac: Dobro, v redu, vse v najboljšem redu!

Blaž: Poskrbeli bomo, da se vse tajno izvrši! (*Odi-deta.*)

Tretji prizor:

Trenak: Agata, he, he, še malo pa boš moja! (*Sede za mizo in piše.*) Klara, Klara!

Klara: Kaj želijo, gospod oskrbnik!

Trenak: Pojdi in vprašaj gospo, če me za trenutek sprejme!

Klara: Takoj! (*Odide.*)

Trenak (*piše, dokler se Klara ne vrne*).

Klara: Gospa pridejo sami! (*Odide.*)

Trenak (*veselo*): Oh, da bi že lahko napisal zadnje dejstvo! (*Vzame beležko in čita.*) Agata je v mojih rokah!

Četrty prizor:

Margareta: Gospod oskrbnik, kaj mi imate sporočiti?

Trenak: Gospa graščakinja, hlapce sem že odposlal, da ujamejo Agato. Če pojde vse po sreči, bo Agata kmalu v naših rokah!

Margareta: Zadovoljna sem z vami. Vidim, da vam je moja volja sveta. Še to, sodni zbor bo treba sklicati za obsodbo Agate. Pazite, da bodo člani zanesljivi!

Trenak: Mislil sem tudi na to. Zgodi se po vaši volji!

Margareta (*pri vratih*): Prav! Tudi mučilno orodje je treba pripraviti! (*Odide.*)
(*Trobi rog.*)

Trenak: Pankrac, je v redu?

Pankrac: Vse v redu!

Trenak: Zdaj, zdaj, ljubica Agata!

ČETRTO DEJANJE

SEDMA SLIKA

Agatina ječa, slabo osvetljena; nekoliko svetlobe zahajajočega sonca prihaja skozi lino. Velike železne prečke, na njih sloni Agata.
Agata, Trenak, vojak.

Prvi prizor:

Agata: Sonce, ti večerno sonce, ne zatoni! Kaj res vsa sreča se konča za me z današnjim dnem? Dom moj ponosno zre z griča in me čaka ... Oče išče me po vseh stezah in kliče ... a samo klic odmeva v gluho noč ... Friderik! Ti, moj najdražji, prisluhni v večerni veter in se vrni, vrni, da ne bo prepozno! *(Od zunaj zaškrtja ključ, koraki, ječar in Trenak.)*

Trenak: Pojdi in me zunaj počakaj, da te pokličem!

Agata *(stopi proti vratom, da vidi, kdo prihaja; ko opazi Trenaka, se umakne):* Ah, oskrbnik Trenak!

Trenak: Ne bojte se me, gospodična Agata! Danes vam je morda ljubši moj obisk kot takrat na Štraleku!

Agata: Torej vi ste dali me ujeti?

Trenak: Ne jaz, le pravica vas zasleduje!

Agata: Pravica? Kaj vendar zagrešila sem? Ne čutim nobene krivice.

Trenak: To pravi vsak, še nikogar nismo po nedolžnem lovili in ga zaprli!

Agata: Torej zato ste dali me ujeti, da se maščujete! To je torej vaše maščevanje?

Trenak: Motite se, gospodična; res, hudo ste me bili nekoč zadeli, a rad pozabim vse. Govoriti hočem z vami in vam ponuditi rešitev!

Agata: Vi mi ponujate rešitev? Rešitev v temni, vlažni ječi, razumem vas do dna!

Trenak: Poslušajte me, gospodična! Samo v moji moči je, le jaz vas lahko rešim. Poslušajte me, povem vam vse!

Agata: Govorite!

Trenak: Graščakinja je izvedela, da mladi grof se je zaljubil v vas. Zvezi tej se je odločno ustavljala, a vse zaman; grof, ves omamljen v lju-bezni, ni poslušal matere in vas proti njeni volji poročil.

Agata: Dovolj, nehajte! Sedaj vem, da sem izgubljena!

Trenak: Hočem vam pomagati! Grofica nikakor ne verjame, da se je njen sin zaljubil naravnim potom; trdi, da uspeli ste samo z neko čarovnijo.

Agata: Kako, s čarovnijo?

Trenak: Gospa trdi, da vam je hudi duh napravil tako sredstvo. S tem ste opojili grofa, da gluh je bil za materine želje.

Agata: Torej jaz čarovnica? Ne, ne! Ker nimate mi kaj očitati, ste izmislili in našli tako pot. Ne boste, Friderik sam bo pričal zoper laž!

Trenak: To ni več mogoče!

Agata: Zakaj bi ne bilo?

Trenak: Friderik ni več med živimi!

Agata (*se nasloni na steno, da ne pade*): Moj bog! Ne, ni res, vi lažete! Jaz vem, on še živi, jaz čutim, tukaj notri čutim!

Trenak: V veliki zmoti ste! Imam zanesljive vire!
Če živ bi bil, bi se vam gotovo oglasil, pa niste
nič prejeli!

Sedma slika, prvi prizor

Agata (Ješovnik Tanja) in Trenak (Muršec Mirko)

Agata: To ni mogoče! Moj Friderik mrtev, to naj-
hujši bil bi udarec. Graščakinja lahko se zdaj
maščuje, brez vsake pomoči sem, sama, čisto
sama ...

Trenak: Njena osveta vas ne zadene, če ...

Agata: ... če ...

Trenak: Pomirite se, gospodična, in me poslušajte!
Pot je le ena — postanite moja žena! (*Po-*

klekne pred njo.) Prosim vas, kot sem vas takrat na Štraleku prosil!

Agata: Zakonsko zvestobo da bi prelomila?

Trenak: On ni več med živimi, prosti ste!

Agata: Do zadnjega mu diha bodem zvesta! Proč! Svojemu soprogu čem ostati zvesta!

Trenak: Vi sami se s trmo obsojate v muko in morda celo v smrt! *(Svareče:)* Pristanete? To zadnja pot je v svobodo. Če ne...

Agata: Nikdar, če še mi danes je umreti!

Trenak: Premislite, da ne bo prepozno...

Agata: Pojdite, pravim, nikdar, razumete, razumete, nikdar!

Trenak: Še rada bi, a bo prepozno! *(Odide.)*

Agata: Nikdar, nikdar te več ne vidim, Friderik! *(Joče.)* A najina tam zvezda še leskeče, ena sama za oba. Če utrne se, se utrne za oba! *(Zadaj se sliši poltiha pesem deklet, pesem postaja vedno bolj razločna.)* To pesem pele ste mi ob poroki, a zdaj mi jo požete za smrt! *(Razločno se sliši zadnja kitica:)*

Čez ograjo železno gleda,
mного mimo gre ljudi.
Deva blede omedleva,
al' njega od nikoder ni!

(Agata polglasno ponavlja za zborom, proti koncu zdrkne ob zidu med obupnim jokom na tla.)

Al' njega od nikoder ni!

(Zbor še polglasno ponavlja, zavesa počasi pada.)

OSMA SLIKA

*Sodna dvorana v Hrastovcu. Popoldan.
Pankrac, Trenak, Pernhard, Heller, Agata, Margareta, porotniki, stražniki.*

Prvi prizor:

Pankrac (*šepa in pripravlja za sodbo, sam zase govori*): Dobro, dobro, vse v redu, v najlepšem redu!

Trenak: Pankrac, je vse pripravljeno?

Pankrac: Vse v najlepšem redu!

Trenak: Pankrac, pojdi na dvorišče in pokliči prisednike, da zavzamejo mesta! (*Pankrac se pokloni in odide.*) Izgubljena je igra, ljubil sem jo, sovražil in pogubil! (*Prisedniki stopajo in se kmečko okorno priklanjajo, za njimi pride sodnik Pernhard.*) Tako, Pankrac, sedaj še pero in akte! (*Vstopita Agata in Heller.*)

Trenak: Tam je vaše mesto!

Heller: Hvala vam, gospod oskrbnik!

Pankrac (*pride*): Gospod oskrbnik, tu je knjiga, vse v najboljšem redu!

Drugi prizor:

Margareta (*pride ponosna, se postavi sredi dvorane, premeri navzoče, potem gre na svoje mesto*): V božjem imenu, začnimo! Gospod krvni sodnik, preberite obtožnico!

Pernhard (*bere, glas se mu trese*): Agata, plemenita Nürnberger, je obdolžena čarovnije. Tožiteljica je Margareta, grofica Herberstein, lastnica gradu Hrastovec. Obtoženka je z neko čarovnijo omamila Ivana Friderika Herber-

steina, tako da ji je obljubil zakon in odvrčal vse nasvete in prošnje svoje matere in se z njo tudi tajno poročil. Dalje ...

Margareta: Dovolj! (*Trenaku:*) Začnite z drugim zasliševanjem, a brez odlašanja

Trenak: Vprašam vas, Agata Nürnberger, ali znate čarati?

Agata: Ne!

Trenak: Znate koга oprostiti iz čarovnije?

Agata: Nimam te moči.

Trenak: Ste bili kdaj na Perski gori, nad Črnim jarkom? Tam shajale so se čaravnice z vragom.

Agata: Nikdar!

Trenak: Ali ste pripravljali s pomočjo hudega duha kakšno tekočino, ki ima čarodejno moč?

Agata: O tem še nikoli slišala nisem.

Trenak: Vi ste omamili s tem sredstvom grofa Ivana Friderika Herbersteina, da je odklonil zaroko z blago grofico iz Vurberga in vas tako tajno poročil.

Agata: To sredstvo bila je le ljubezen, ki vsakemu je položena v srce!

Margareta: Zakaj prekinjate, dalje razpravljajte!

Trenak: Agata, plemenita Nürnberger, opozarjam vas, da vse priznate, če ne, moram poseči po orodju, ki bo izsililo priznanje.

Agata: Resnica je, kar govorim! Resnico hočete vi udušiti, da zmagala bi vaša laž, a vedite, resnica udušiti se ne da, še stoletja pričala bo zame!

Margareta (*po daljšem molku*): Zopet prekinjate, začnite z drugim delom, tega pač ne bo mogla tajiti!

Trenak (*začne jecljaje*): Ne samo to ...

Margareta: Sama bom govorila! Ne samo ta zločin, še hujšega ima na vesti ta čarovnica; ker ni mogla skriti sadu prepovedane ljubezni, je celo

dete, ki ga je rodila v ječi, ubila, da si iz njega napravi sredstvo in nam pobegne! Zasluži torej že samo zaradi tega smrt z obglavljenjem.

Agata: Še zver ne muči huje svoje žrtve! Nedolžna sem!

Margareta: Morilka si! Nikdo ti ne verjame! Hotela si odstraniti sledove svojega ravnanja, a slučaj je hotel, da nisi mogla skriti mrtvega deteta.

Agata: Bog mi je priča, dete sem mrtvo porodila!

Margareta: Ne onečlaščaj božjega imena! Gospod sodnik, držite se postave! Če ne prizna, na orodje z njo!

Trenak (*bolj proseče kot ukazuje*): Priznajte, sicer ...

Agata: Kaj vendar naj priznam, vsa obtožba izmišljena, načrtno izmišljena je laž!

Trenak: Torej tajite?

Agata: Nimam kaj tajiti.

Trenak (*zelo nervozno*): Heller, na mučilnico z njo!

Agata (*se trga iz Hellerjevih rok, kateri jo vleče v mučilnico*): Ne pustim, da bi se me dotikali! Vem, vse ste dobro preračunali. Prisiliti me hočete, da priznam nekaj, česar nikoli nisem storila. Vem, da sem že sojena ..., zato poslušajte ...

Trenak (*naglo Hellerju*): Pustite jo, vse bo priznala! Ali priznate, da ste v zvezi z zlodjem?

Agata: Da, on je moj zaveznik. Boгу sem se odrekla in svojo dušo zapisala njemu. Zato mi je dal tekočino, s katero sem omamila Ivana Friderika Herbersteina, da mu je zamrl čut do matere in je videl in ljubil samo mene.

Pernhard: Agata, kaj vendar govorite, vi ste zmedeni!

Margareta: Tako daleč ne sega pravica zagovornika! Nadaljujte, gospod oskrbnik!

Trenak: Kdaj ste se sestali z zlodjem?

Agata: Na Perski gori, nad Črnim jarkom, tam shajale smo se čarovnice.

Trenak: Kako ste prišli na to mesto, tam se vendar križajo poti, ljudje hodijo mimo?

Agata (zmedeno): Vzela sem burkle, jih namazala s krvjo nekrščenih otrok; te so dobile perutnice in v trenutku sem bila na vrhu gore.

Margareta: Vidite, to je najlepši dokaz, da je umorila dete, da si napravi iz njega mast in nam pobegne!

Trenak: Kaj ste počenjali na Perski gori?

Agata: Vrag imel je s sabo mnogo mlajših pomagačev, ki piskali so na piščali, me pa smo plesale z njimi.

Pernhard: To vendar ni mogoče! Zmešalo se ji je! Ne mučite je, saj ne ve, kaj govori!

Margareta: Zaveda se popolnoma, kaj govori!

Agata: Zavedam se popolnoma, kaj govorim, ker moram tako govoriti!

Margareta: Kaj pa z detetom, boš skušala tudi to tajiti?

Agata: Ne, takega zločina pa jaz nisem zmožna!

Pernhard: Mogočna gospa, saj sami vidite, da to nežno bitje tega ni zmožno!

Margareta: Gospod Pernhard, vi ste sicer tržki sodnik, a moj podložnik! Ne drznite se meni kaj očitati!

Trenak: Agata iz Štraleka, vprašam vas še enkrat, ali priznate, kar vas je obdolžila grofica?

Pernhard: Agata, če ste nedolžni, zaboga, ne priznajte!

Margareta: Če ne prizna, jo čaka trlica!

Trenak: Priznajte, sicer ...

Agata: Nimam več besed! Priznam, česar me dolžite in kar še boste me dolžili! Morilka sem, ker hočete vi, grofica, tako!

Margareta: Torej vendar; vse je priznala! Gospod sodnik, stvar je zrela za obsodbo!

Trenak: Prisedniki imajo pravico in dolžnost, da se izjavijo o krivdi obtoženke! Agata iz Štraleka, vprašam vas še enkrat: priznate vse, kar vas je obdolžila grofica?

Agata: Vse!

Pernhard: Milostna gospa, sedaj menda lahko začnem z zagovorom.

Margareta: Ves čas ste motili zasliševanje, mislim, da ste povedali že dovolj! Obsodbo zahtevam!

Trenak: Sedaj po vrsti izjavite, ali je kriva ali ne!

Prisedniki (*Margareta se postavi pred prisednike in vsakega posebej pomenljivo pogleda, ko izjavljajo.*)

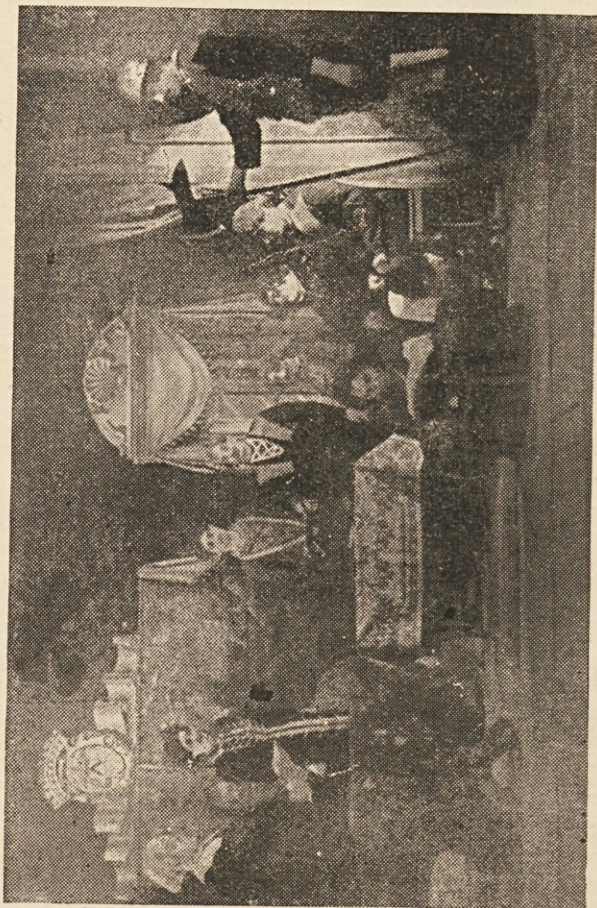
Prvi prisednik: Kriva!

Drugi prisednik: Kriva!

Tretji prisednik: Kriva! (*Isto izjavljajo vsi ostali.*)

Trenak (*bere, vidi se mu, da se premaguje*): Pan-krac, daj znamenje! (*Pan-krac zatrobi v rog.*) Deželna sodnija v gradu Hrastovcu obsoja Agato, plemenito Nürnberger iz Štraleka, zaradi čarovništva in detomora na smrt z obglavljenjem! (*Mu primanjkuje glasu.*) Na dan svete Lucije, v letu gospodovem 1599 na gradu Hrastovcu ... (*List mu zdrkne iz rok.*)

Pernhard poljubi grofici roko, ona nato odide, za njo Trenak in prisedniki, ostane Agata, Pernhard in straže.

Osmo slika, drugi prizor
od leve: Pernhard (Domajnko Franc), Margareta (Suzana
Jakopec), Trenak (Muršec Mirko), Pankrac (Krajnc József),
Agata (Ješovnik Tanja), sluge in prisedniki

Tretji prizor:

Pernhard (*gre proti Agati, zelo sočutno*): Bodite trdni, gospodična, ne obupajte!

Agata: Zame je vse končano.

Pernhard: Nekaj vam moram še povedati, sedaj boste prenesli tudi to. Vaš oče je pravkar umrl.

Agata: Moj bog! ... (*Čez čas:*) Prav je tako, še njemu bi storili kaj žalega ... Torej je res vse pri kraju? In vendar, živeti je tako lepo!

Ali razumete, kaj se pravi umreti, ko si najbolj želiš živeti? Življenje, ti največji si človeški dar, zdaj čutim to kot še nikdar!

Kaj pravi se, umreti? ... Saj sonce gredo bo kot prejšnje dni, zavijal veter v smrečju bo in nosil dih pomladi ... Narava vstala bo kot lani, sonce sijalo bo svetlo — le mene več takrat ne bo!

Pernhard: Življenje dal bi, ko mogel bi pomagati, a moč ima brezčutna plemkinja. Pa pride dan, ko njihova bo moč zdrobljena in narod otrese stoletnih se okov!

Margareta (*vstopi*): Gospod Pernhard, mislim, da je čas, da jo privedete!

Pernhard (*zase*): Ne, ni še čas, umreti vedno je prezgodaj. (*Agati:*) Bodite trdni!

Agata: Življenja kupa pa, če tako še grenka, bila si sladka!

Heller (*vzame meč, Pernhard spremlja Agato, stražniki sledijo*).

Margareta (*čaka, da odidejo, iz stolpa se sliši zvon, ki poje zadnjo pesem Agati. Zavesa počasi pada*): Končano, sedaj sem našla zopet mir srca!

PETO DEJANJE

DEVETA SLIKA

*V gradu Hrastovcu, proti večeru.
Margareta, Friderik.*

Prvi prizor:

Margareta (*lista po knjigi; ko zasliši rog, stopi proti oknu, nervozno in plaho odstopi*): Vrnil se je! (*Hoče sama sebe razveseliti.*) Vrnil se mi je iz boja sin! (*Mu hiti naproti.*)

Friderik (*vstopi v bojni opremi, hladen, grozeč*).

Margareta: Pozdravljen po tolikem času, sin! Ne veš, kako sem ves čas trepetala zate, da se mi ne povrneš!

Friderik: A jaz trepečem zdaj, ko sem se vrnil!

Margareta: To je le od prestanih dolgih borb, a ozdravila te bo zopet mati!

Friderik: Moja bolezen se ozdraviti ne da, kot mrtve ne zbuditi iz večnega sna!

Margareta: Pustiva mrtve zdaj, bog daj jim raj! Objami raje svojo mater!

Friderik: Ne, grofica Herberstein nima več sina, njegovo srečo in ljubezen je obglavila ... In vi se imenujete še moja mati?

Margareta: Moj bog, kaj ti je, sin? Si morda blažen?

Friderik: Bog daj, da bi bil, vsaj ne bi več trpel!

Margareta: Pozabi, kar bilo je, in ...

Friderik: A vi se niste pozabili maščevati! (*Jo zgrabi za ramena in strese.*) Govorite zdaj! Kaj vam je storila moja žena, kaj vam storil ne-rojen otrok? Govorite!

Margareta (*se ga otrese*): Saj je res blazen! (Čez čas:) Saj bila vendar je čarovnica!

Friderik: Vi, da verjamete v čarovništvo? Si upate priseči? ... Ne upate ..., sicer pa je vseeno. Ona vam je bila na poti, da niste mogli izvesti svojih načrtov, zato ste izkoristili praznoverje ljudstva in se nečloveško maščevali!

Margareta: Saj so sodniki ugotovili, da je kriva!

Friderik: Kdo bi se vam upal ustavljati? Vsakomur drago je življenje, a jaz vem, da vsi so vedeli, da je nedolžna!

Margareta: Saj je sama vse priznala!

Friderik: Priznala, da ... Če bi vam na trlici kosti lomili, bi tudi vi priznali, da ste sam rimski Cezar ali kar bi že zahtevali od vas!

Margareta: In ... če ne verjameš v čarovništvo, dete je umorila v ječi!

Friderik: Dete je umorila, res? Prokleti za te besede! Ali ste ženska ali ne? Kaj je res čudo, če žena po tolikem trpljenju v mrzli, vlažni ječi dete mrtvo rodi? Ne ona — morilka ste vi!

Margareta: Imej usmiljenje z menoj, saj sem tvoja mati!

Friderik: A kje je bilo vaše usmiljenje? Ste se usmilili otroka, po katerega žilah tekla je vaša kri, vi ste mu bili mati? — Nimam matere več — pred mano tu stoji samo morilka!

Margareta: Nisem ga umorila jaz!

Friderik: Vi ste ga umorili, a ste dolžili njo, ubili sinu ste življenje in zdaj želite milosti?

Vi ste jo tožili in vi obsodili, a danes sodil bom jaz vas! V viharjih naj nočeh prihaja k vam ona nedolžna Agata, zahteva naj od vas nazaj življenje, vse ono, kar bilo ji je v življenju prikrajšano: za vso ljubezen neužito, za vso nedolžno kri prelito!

Proklet ta grad in vi v njem, nikoli da miru ne zadobite; dejanja vaša naj stoje vam pred očmi — dokler ne zblaznite! (*Sunkovito se obrne in odide.*)

Margareta (*za njim na kolenih*): Prekliči kletev, prekliči, sin! (*Blazno in preplašeno gleda.*) Sin Friderik, moj ljubi sin, vrni se! Mene je strah, jaz nočem biti sama! Po gradu lazijo duhovi! (*Bega sem in tja.*) Mene je strah, jaz nočem biti sama! Klara, Blaž, Pankrac! Kje ste? (*Plane skozi vrata.*)

DESETA SLIKA

Soba v gradu Hrastovcu; večeri se, vidi se, da je že vse zapuščeno.

Klara, Blaž, Margareta.

Prvi prizor:

Klara (*ima na stolu kup perila, na mizi lika ob prižgani sveči, tu in tam pogleda Blaža, ki kadi pipo in gleda za oblaki.*)

Blaž: Klara!

Klara: Kaj že zopet hočeš?

Blaž: Nič, potegnil sem te!

Klara: Ti me boš še klical, pa se ti jaz ne bom oglasila.

Blaž: Nič ne bodi huda, stara!

Klara: Kaj stara, kje si pa sinoči bil, da sedaj tako zehaš, kakor da bi me hotel požreti?

Blaž: Saj bi te, ko bi te bilo malo manj. *(Čez čas:)* Ono pa nisi prav rekla, da zeham zato, ker nisem spal, ampak narobe bo res, predolgo sem ležal.

Klara: Ti lenoba! Zdaj ti gre dobro, odkar ni onega Trenaka več.

Blaž: Vidiš, Klara, ravno to sem ti hotel povedati; zdaj se spomnim, danes sem ga videl doli na grobu one gospodične iz Štraleka.

Klara: Agate?

Blaž: Da, Agate.

Klara: Res, ali lažeš?

Blaž: Kaj bi imel od tega, če bi lagal!

Klara: Torej res, kakšen pa je zdaj?

Blaž: Bled, suh, podoben bolj smrti kakor življenju, razcapan tudi.

Klara: Prej pa bil to takšen je gospod!

Blaž: Saj se spominjaš, ko sodili so Agato, saj vedeli smo vsi, da je nedolžna, in vendar so jo usmrtili. Krivica vpije sedaj po maščevanju, krivcem pa ne da miru in ne pokoja.

Klara: Agata bila je poročena z našim grofom.

Blaž: Ubogi Friderik! Ko se je vračal, se je veselil, da najde srečo v tistem domu, pa izve, da so mu ubili ženo in povzročili še otroku smrt. Da, Agata bila je lepa kakor roža, a je tako končala.

Klara: Res bila je vredna gospodove ljubezni, raje je umrla kot bi prelomila zvestobo, a Friderik je moral tudi njo ljubiti, ko je življenje bil zapustil in se zaprl v samostan.

Blaž: Nič čudnega, še jaz grem, če me ti nočeš vzeti!

Klara: Kar pojdi, le! Še vzeti te ne bodo hoteli, še rad prišel boš nazaj!

Blaž: Saj to sam vem, zato je škoda pota. Pojdiva raje k župniku, da naju zveže!

Klara: Kakšnemu župniku, če ga pa nimamo. Gospod Morenus je moral bežati; rekli so, da je baje protestant, a jaz vem, da naša gospa ga je spodila, ker on je Agato in našega grofa tajno poročil.

Blaž: Misliš? ... Saj res, tako bo menda, ja, ja.
(*Zunaj se slišijo drsajoči koraki.*)

Klara (*prisluhne*): Blaž, pojdi! Gospa prihaja!

Blaž: Menda jo že zopet straši slaba vest. (*Klara ga potisne skozi vrata.*)

Drugi prizor:

Margareta (*sključena, že osivela, gleda zbegano sem in tja*): Klara, Klara! Kje je moj rožni venec?

Klara (*steče in ga poišče*): Tukaj je, gospa.

Margareta (*ga vzame, sede v naslanjač in moli, zunaj se sliši petje vaščanov*):

Ko lani sem tu mimo šel
na oknu nagelj je cvetel.
Lepo cvetel, lepo duhtel,
med cvetjem si je nekdo pel.

Margareta: Kdo pa kriči zunaj?

Klara (*prisluhne*):

Ko letos spet tod mimo grem,
na prazno okno se ozrem.
Na oknu cvetja, petja ni,
oj, kje si, zalo dekle, ti?

Klara: Ničesar ne slišim. Samo tlačani pojo pod gradom.

Margareta: Ne slišiš prav; meni se pa le zdi, da kričijo.

Klara: Kaj ne slišite, da poje tudi naš hlapec Blaž?
On začenja.

Pokazali so mi z roko
na gričku belem cerkvico.
Tam ona mirno, sladko spi,
nikdar se več ne prebudi.

Margareta: Klara, upihni luč!

Klara (*pospravi perilo in upihne svečo*).

Tretji prizor:

Margareta (*prebira jagode, pesem na vasi počasi zamre; nekaj časa vse tiho, od daleč se sliši rahlo grmenje, nevihta prihaja vedno bliže*):
Bežite, pustite me, grde pošasti! Kaj lazite k meni! Duhovi, kaj lazite po gradu, kaj hočete od mene? Ha, ha! ... Zdaj te poznam, ki hočeš k meni — Agata! Ah, izgini, ne morem te gledati, kako si upadla in blede! Čemu mi kažeš tvoj beli vrat, široka rana zeva na njem. Mrtvo dete nosiš na rokah, zakaj ga kažeš meni, saj sem ga že videla ... Ti govoriš: »Glej, Margareta, to je tvoja kri! Ti si ga umorila, a mene

dolžiš.« Kri teče, nedolžna kri! — Pusti me, izgini! (*Margareta beži v drugi kot, se skrije za stol, da bi se skrila prikazni.*)

Kaj pa se dviga tam iz kota, črna pošast me gleda, strašne oči ima. Beži od mene, beži! A ti se mi režiš ... moja si morilka, dan obračuna je prišel ... Zopet te vidim, Agata, lepa si, venec poročni ti blesti v laseh, sladko se smehljaš ..., a naenkrat zopet strašna rana zeva na vratu! Kako me gledajo umirajoče oči ... Proč! ...

A kaj je tam za teboj? Sedaj vem, vrag si, ha, ha! Ti hočeš k meni, držiš me, grabiš me ... Izpusti! (*Se skrije za stol, drugi stol zgrabi in ga vrže proti dozdevni pošasti. V tem se sliši mogočni grom, veter odpre okna in zapiha v sobo, zamajejo se zavese in podobe. Margareto v silnem strahu zgrabi srčni krč, zamolklo pade po tleh. Nekaj barvne svetlobe pade na mrtvo Margareto, ki je obležala sredi sobe.*)

Iz daljave se sliši glas:

To je zgodba, ki se je v resnici odigrala, trda zgodba resničnosti. Vsaka doba ima nekaj svojstvenega, prinaša nekaj dobrega in slabega. Čas teče, mnogokaj se spremeni, a spomeniki iz davnin še stojijo in pričajo o njej. Tak spomenik je »Spomenik pri Hrastovcu«.

Karakterizacija oseb

Iz vse igre veje duh šestnajstega stoletja. To je zadržanost v vseh situacijah, neprirodnost, strogi predpisi za vse na eni in nebrzdanost strasti ter nasilje na drugi. To je doba srednjega veka, doba strogih predpisov, ki je onemogočila vsako samovoljnost slabšega in brezdušno izločila vsakogar, ki je hotel kršiti ta pravila.

Margareta

Stara, ponosna grofica, čila in lepa žena, poslovna in odločna. Proti sinu ljubeča mati, šele po žalitvi hladna in nedostopna. Proti služinčadi in podložnikom kaže pravi lik fevdalca. V zadnjem dejanju od živčne bolezni izčrpana, duševno zmedena.

Friderik

Mlad, eleganten grof v tridesetem letu, lep in ponosen. Mater zelo ljubi in jo spoštuje, vendar zмага v njem ljubezen do žene. Po povratku iz vojne strt, vendar do matere nima več nobenega čustva kot stud in prezir.

Nürnbergger

Napol plemič, napol kmečki gospodar čez 60 let starosti. Zelo ljubezniv, dobrovoljen in uslužen. Vse mu je edinka Agata.

Agata

Izredno lepa hči nižjega plemiča na Štraleku, ki v ničemer ne zaostaja za visokim plemstvom. Dobro vzgojena, živahna, preprosta, kar je proti času, vendar odločna. V ječi pred oskrbnikom zadržana, šele ko je sama, se zruši pod težo dogodkov. Med sodbo spočetka odločna, brani se dokler ne spozna, da je vsa sodba le komedija, da je pravzaprav že obsojena. Takrat se vda v usodo, vendar posluša obsodbo mirno, s plemskim ponosom in šele, ko sta z zagovornikom sama, jo stre.

Trenak

Mlad grajski oskrbnik, ljubi Agato in jo hoče pridobiti. Da pride do cilja, uporabi vsako sredstvo. Še v ječi je prijazen z Agato, šele ob ponovni zavrnitvi neusmiljen, a pri sodbi zelo trpi in skoraj ne more zasliševati. Zelo dvoličen, odlično se prevarja.

Koloman

Nekoliko pretiran vodnik nove vere, sicer pa zelo navdušen za svojo stvar, prepričevalen in dobrodušen.

Pernhard

Trški sodnik, precej star, pogumen, vendar graščakinji ne upa kljubovati. Globoko sočustvuje z obsojenko in ji želi olajšati slovo od življenja.

Stubenbergi

Grof in grofica zelo ponosna, lahko malo pretirana. Zofija — precej lepa, razvajena kontesa,

zaveda se bogastva, na katerega je ponosna. Ob zavrnitvi izgubi oblast nad seboj in se ne more obvladati.

Skakači

Nova verska sekta, predstavlja ne le versko, ampak tudi socialno gibanje, ki je nekoliko pretirano in včasih izpade smešno.

Trgači

V štajerskih narodnih nošah (bele bluže, pisana nabrana krila, bele nogavice, in našite peče). Proslavljajo konec trgatve. Pridejo z brentami in grozdjem.

SCENA

Ker je deset slik in da ni menjava scen predolga, si lahko pomagamo pri scenah na gradu Hrastovcu z zavesami in ne uporabljamo nobenih kulis.

Kulise so nujne le pri sceni na Štraleku in v peti sliki pred kapelico, a še te naj le nakazujejo kraj.

Tako je mogoča izmenjava v šestih minutah. Brez velikih težav se lahko igra uprizori z mnogo večjim efektom na prostem, posebno zvečer ob primerni razsvetljavi.

Po tej dramatizaciji je bila drama uspešno uprizorjena na prostem na gradu Hrastovcu.

Založil KUD Kristl-Ele-Tanje
Čermljenšak
v 1000 izvodih
Tisk Mariborske tiskarne

KNJIZNICA LENART
KNJIZNICA LENART

Lenart

LE DD 82-2

JEŠOVNIK TANJA

Spomenik pri Hra

821.163.6-21

0085123

COBISS •

KNJIZNICA LENART